



**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки**

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

МАТЕРІАЛИ

**V Науково-практичного круглого столу
(22 грудня 2022 року, м. Харків)**





**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки**

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

МАТЕРІАЛИ

**V Науково-практичного круглого столу
(22 грудня 2022 року, м. Харків)**

Харків - 2023

Редакційна колегія:

Валерій РЄЗНИКОВ, доктор наук з державного управління, доцент
Дмитро МИКОЛЕНКО, доктор історичних наук, доцент
Віталій СОЛОВИХ, доктор наук з державного управління, професор
Наталія ВІННИКОВА, докторка політичних наук, професорка
Валерій КОНОНЕНКО, доктор юридичних наук
Лариса ЧЕРНИШОВА, кандидатка економічних наук, доцентка
Тетяна АЛЕКСЄЄВА, кандидатка економічних наук, доцентка
Євгенія СОЛОВИХ, кандидатка політичних наук
Олена ДОЦЕНКО, кандидатка юридичних наук
Світлана ЗДОРОВКО, фахівець першої категорії, викладачка

Адреса редакційної колегії:

61022, м. Харків, майдан Свободи 6,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного
бізнесу, кафедра міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки, к. 264,
тел. (057) 705-10-59,
e-mail: mvmib_conference@ukr.net

Рекомендовано до видання рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № ___ від __.__.2023 року)

Є91 *Європейська дипломатія у XXI столітті* : матеріали V Науково-практичного круглого столу (22 грудня 2022 року, м. Харків) / За ред. Д. В. Миколенка, В. П. Солових. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. 91 с.

До матеріалів V Науково-практичного круглого столу увійшли тези доповідей науковців, практиків, викладачів та здобувачів, які займаються проблематикою європейської дипломатії.

Публікації присвячені викликам та перспективам дипломатичних відносин та Європейської дипломатії у XXI столітті, зокрема, таким напрямом як: історія європейської дипломатії: виклики сучасності та перспективи; трансформація публічної дипломатії ЄС в умовах глобалізації; еволюція сучасних видів дипломатії: традиції та новації; цифрова дипломатія та інформаційна безпека; економічна дипломатія та дипломатія сталого розвитку; підготовка дипломатичних кадрів у європейських країнах: досвід для України; дипломатичні відносини між Україною та ЄС: історія, сучасний стан і перспективи; дипломатія України в сучасних умовах.

У збірнику збережено стиль, орфографію, пунктуацію авторських текстів. Відповідальність за зміст тез доповідей несуть їх автори.

УДК 327.7:341.7:061.1ЄС

© ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2023

ЗМІСТ

Алексеева Тетяна. ДИПЛОМАТІЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ	7
Алексеева Тетяна, Белітрова Марія. ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ПЕРЕГОВОРНОМУ ПРОЦЕСІ	9
Алексеева Тетяна, Волошина Вікторія. РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄС У ПІДТРИМЦІ УКРАЇНИ	11
Алексеева Тетяна, Мовчан Єлизавета. РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	16
Алексеева Тетяна, Стрібна Анна. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	19
Вінникова Наталія. ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІНДІЇ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ	21
Доценко Олена, Малишенко Богдана. ВЕКТОРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНОЮ ДОСВІДУ НАТО У ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ У КІБЕРПРОСТОРІ	26
Здоровко Світлана. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС ТА ООН У СФЕРІ МИРОТВОРЧОСТІ	30
Кононенко Валерій. ОСВІТНЯ ДИПЛОМАТІЯ: ЦЕНТР КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ І ПРАВ ЛЮДИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	34
Крютченко Марія. УКРАЇНЦІ В БОЛГАРІЇ: СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ТА КУЛЬТУРНО- ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ДВОМА КРАЇНАМИ У 2022 РОЦІ	39
Povazhna Anna. RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: THE DANGER OF COMPROMISE	44
Солових Віталій. ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ	49

Солових Євгенія. ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	54
Туйнова Таміла. ООН ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ ПРОТИ АГРЕСОРА	57
Ulyashyna Liudmila. DIPLOMACY AND INDIVIDUAL: SEMANTIC AND LEGAL DIMENTIONS IN INTERNATINAL LAW	62
Філатова Ольга. ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ХХІ СТ.	70
Ціватий Вячеслав. МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС) В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТЫПОЛЯРНОГО СВІТОУСТРОЮ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, МІЖКУЛЬТУРНО-КОМУНІКАТИВНИЙ І ТЕМПОРАЛЬНИЙ ВИМІРИ	74
Ченчик Дмитро. ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА ПРОЕКТ «ПЛАНУ МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ»	80
Чернишова Лариса, Харченко Ігор. ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ	87

ДИПЛОМАТІЯ В КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЇ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Алексєєва Тетяна Іванівна,
кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
t.alekseeva@karazin.ua

Протягом усіх років незалежності Україна проводила зовнішньополітичну діяльність, спрямовану на захист національних інтересів, суверенітету та недоторканості її кордонів. Ситуація змінилась, починаючи з 2014 року, коли РФ почала військові дії на сході України. Саме з цього часу конфлікт між РФ та Україною переходить в активну фазу.

Указом президента України «Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України» у липні 2021 року було наголошено, що головною метою зовнішньополітичної діяльності України є припинення російсько-українського збройного конфлікту та забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях [1].

У теперішній час Україна, незважаючи на ситуацію, що склалася в країні з 24 лютого 2022 року у зв'язку зі вторгненням на українську територію російських військ, продовжує вести активну зовнішню політику на тлі гібридних загроз. В цих процесах особлива увага приділяється дипломатії, яка відіграє значну роль у процесі реалізації стратегії зовнішньополітичної діяльності України. В складних умовах військових дій саме дипломатія виступає ефективним механізмом урегулювання міжнародних конфліктів.

При цьому проходить процес розширення географії дипломатичної присутності за кордоном задля того, щоб захистити права і інтереси мігрантів, які внаслідок вторгнення в Україну російських військ, були вимушені виїхати в різні країни світу. Міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба на заході «Дипломатія 2022: пріоритети Стратегії зовнішньополітичної діяльності» визначив основні наскрізні теми, над якими працюватиме українська дипломатія у 2022 році, серед яких: протидія російській агресії та притягнення РФ до юридичної відповідальності за злочини проти

України; захист прав та інтересів громадян України за кордоном; розвиток Кримської платформи; продовження курсу України на набуття членства в ЄС та НАТО; практичне впровадження Азійської та Африканської стратегій тощо [2].

Новим трендом України на наступні роки стане застосування Твітер-дипломатії, як платформи для подальшої побудови дипломатичних відносин. Використання сторінки у соціальних мережах англійською та українською мовою одночасно може привести до набуття великої кількості «фоловерів» з числа керівників урядів, міністрів закордонних справ та дипломатів [3].

Сьогодні соціальні мережі виступають ефективним інструментом «м'якої сили» і застосовуються в межах різних держав та на дипломатичних переговорах. Важливим каналом політичних комунікацій є Twitter, який є найбільш популярним в країнах Європи і США. В Україні такий вид комунікації відкриває нові можливості дипломатії для обміну інформацією в режимі реального часу, що максимально прискорює зовнішньополітичну діяльність держави [4].

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію зовнішньополітичної діяльності України: Указ Президента України від 30.07.2021 р. № 448/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/4482021-40017> (дата звернення: 03.12.2022).

2. Дмитро Кулеба. Стратегія зовнішньої політики сильної України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/dmitro-kuleba-strategiya-zovnishnoyi-politiki-silnoyi-ukrayini> (дата звернення: 05.12.2022).

3. Літра Л. Твітер-дипломатія: як новітні технології можуть посилити міжнародні позиції України? URL: http://iwp.org.ua/img/policy_brif_1_0.1_23_ok.pdf (дата звернення: 07.12.2022).

4. Окладна М. Г., Стеценко В. Ю. Роль цифрової дипломатії в сучасній зовнішній політиці держави. *Право та інноваційне суспільство*. 2020. № 2 (15). С. 13-17. URL: <https://apir.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/Okladna-Stetsenko15.pdf> (дата звернення: 10.12.2022).

ЗАСТОСУВАННЯ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ В ПЕРЕГОВОРНОМУ ПРОЦЕСІ

Алексєєва Тетяна Іванівна,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
кандидатка економічних наук, доцентка,
t.alekseeva@karazin.ua

Белітрова Марія Сергіївна,
здобувачка 4-го курсу групи УМВ-42
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
xa12876235@student.karazin.ua

В сучасному світі цифрова дипломатія стала невід'ємною частиною міжнародних відносин, зарекомендувавши себе ефективним інструментом для ведення успішних переговорів. Процес дипломатичних переговорів передбачає використання інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують співробітництво у багатосторонніх групах та мережеву співпрацю.

Цифрова дипломатія застосовується у сфері взаємодії країни з іншими світовими гравцями шляхом реалізації власних національних інтересів, покращення відносин з союзниками або суперництва. Цифрова, або як її ще називають електронна дипломатія надає користувачам можливість використовувати світову мережу Інтернет та інші технології для вирішення певних дипломатичних задач.

Європейський Союз слугує успішним прикладом регіональної організації, яка застосовує цифрову дипломатію в переговорному процесі. Для цього використовуються механізми міждержавних інститутів, серед яких ефективними можна назвати діяльність Європейської служби зовнішніх дій та національних закордонних служб [1].

В період нестабільної роботи конференцій, яка пов'язана з неможливістю проводити дипломатичні зустрічі у форматі оф-лайн, у роботі міністерств закордонних справ країн ЄС активно застосовуються нові інструменти зв'язку, серед яких популярними є використання електронної пошти, відео-дзвінки, прямі повідомлення

тощо. Це дозволяє застосовувати нові канали ведення переговорного процесу в режимі он-лайн [2].

В процесі переговорів застосовуються новітні технології зв'язку, які в кризових умовах дають можливість донести до світової спільноти інформацію стосовно міжнародних подій та провести прес-конференції в рамках зустрічі на високому та найвищому рівнях. Так, президент України, Володимир Зеленський

15 листопада 2022 року виступив по відеозв'язку перед представниками країн G20, які приїхали на саміт в Індонезію. В онлайн-промові

він закликав зупинити війну, яку веде Росія в Україні, та озвучив «українську формулу миру» з 10 пунктів.

Необхідність підготовки висококваліфікованих кадрів дипломатичної служби країн передбачає цифрову комунікацію як одну з ключових «м'яких навичок» використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій. Для цього застосовуються як додатки Google так і різні інтерактивні платформи для інформаційних кампаній. Це дозволяє ефективно комунікувати дипломатам по всьому світу і вирішувати питання в ході переговорного процесу.

Для вирішення проблем, які виникають і постійно зростають на міжнародному просторі, цифрова дипломатія виступає каталізатором конфліктів. Тому, під час скликання конференцій необхідно враховувати той факт, що у вирішенні сучасних конфліктів беруть участь різні об'єднання, міжнародні організації тощо. Під час скликання конференцій доцільним є залучати у процес переговорного процесу усі сторони, включаючи як ініціаторів конфлікту так і постраждалих від нього [1].

Таким чином, унаслідок поширення цифрової дипломатії з'явилися нові платформи, що використовуються як один із засобів ведення інформаційної війни, застосовуючи інструменти пропаганди і дезінформацію. Окрім цього, спостерігається практика проведення самітів, конференцій та форумів в онлайн-форматі при переговорному процесі у зв'язку з пандемією COVID-19 і виникненням великої кількості збройних агресій у світовому просторі.

Список використаних джерел:

1. Булега К. І., Чарських І. Ю. Цифрова дипломатія як елемент зовнішньополітичної діяльності держав. *Вісник НАДУ. Серія «Державне*

управління». 2020. URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/download/5447/5474> (дата звернення: 09.12.2022).

2. Турчин Я. Теорія і практика е-дипломатії у сучасних міжнародних відносинах. *Гілея: науковий вісник* : зб. наук. пр. К.: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 74. № 7. С. 373-376.

РОЛЬ ГУМАНІТАРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄС У ПІДТРИМЦІ УКРАЇНИ

Алексєєва Тетяна Іванівна,

кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
t.alexseeva@karazin.ua

Волошина Вікторія Вадимівна,

здобувачка вищої освіти 4-го курсу групи УМВ-41
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
viktoria.voloshina02@gmail.com

Після повномасштабного вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року гуманітарні потреби України зросли до безпрецедентного рівня. Триваючі бойові дії ставлять під загрозу життя цивільних осіб і завдають серйозної шкоди житлу, водопостачанню та електропостачанню, опаленню, а також громадській інфраструктурі.

Війна на території України викликала гуманітарну катастрофу і змусила понад 14 мільйонів людей покинути свої будинки. Багато українців залишилися в постраждалих районах, або не бажаючи, або не маючи можливості виїхати внаслідок військових дій. Розуміючи всі складнощі, в яких опинилися цивільні особи, європейські дипломати співпрацюють зі своїми українськими колегами з метою обговорення шляхів мобілізації гуманітарної допомоги Україні.

Активно взаємодіють міністр закордонних справ України Дмитро Кулеба з головою Єврокомісії Урсулою фон дер Ляйєн,

Постійно обговорюють посилення підтримки Єврокомісар із питань гуманітарної допомоги та управління кризовими ситуаціями Янез Ленарчич з Віце-прем'єр-міністром з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України Ольгою Стефанішиною, а також Віце-прем'єр-міністром з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій Іриною Верещук.

Такі зустрічі на високому рівні мають вагомий результати. Незважаючи на обмеження доступу та безпекову ситуацію, країни Європейського Союзу надають допомогу вразливим людям у різних регіонах України. Допомога постраждалим українцям, що координується через Механізм цивільного захисту ЄС, включає в себе предмети першої необхідності, такі як медикаменти, продукти харчування, електрогенератори тощо.

Європейська комісія 28 лютого 2022 року оголосила про виділення 85 мільйонів євро на програми гуманітарної допомоги цивільному населенню, що постраждало в результаті війни в Україні. Більше 19 000 тон допомоги було доставлено в Україну з логістичних центрів ЄС в Польщі, Словаччині і Румунії [3].

Єврокомісія, у березні 2022 р. створила канал для приватних пожертвувань в Україну. Кошти були спрямовані на постачання життєво важливих предметів, таких як ліки, вакцини, медичне обладнання, намети, ліжка і ковдри. Крім того, 4 березня 2022 року ЄС затвердив Директиву про тимчасовий захист, яка пропонує швидку і ефективну допомогу біженцям з України.

У відповідності з цією Директивою всім нужденним надають тимчасовий захист, що означає змогу залишатися в ЄС не менше одного року і отримати довідку на проживання, а також доступ до освіти й ринку праці. Європейський фонд регіонального розвитку допомагає забезпечити соціальне житло сім'ям та окремим особам у конкретній громаді, а також покриває придбання та переобладнання відповідного житла.

Програма Європейської комісії з питань освіти, професійної підготовки, молоді та спорту Erasmus+ підтримує навчання студентів-біженців та інтеграцію співробітників вищих навчальних закладів України. Портал шкільної освіти служить універсальним засобом для отримання посилань на навчальні матеріали з України та матеріали держав-членів українською мовою. 16 квітня 2022 року ЄС виділив ще 45 мільйонів євро в якості гуманітарного фінансування для підтримки

людей, постраждалих від війни, а також на гуманітарні проекти в Україні [2].

Європейська комісія започаткувала Фонд талантів ЄС (EU Talent Pool Pilot) – онлайн-інструмент пошуку роботи для людей, які рятуються від війни в Україні і шукають роботу в ЄС. Фонд доступний англійською, українською та російською мовами, втілюється через портал Європейської мережі співпраці служб зайнятості (EURES). Він об'єднує державні служби зайнятості, приватні агентства працевлаштування і роботодавців з усього ЄС.

Після реєстрації, інструмент скеровує шукачів роботи до процедури, за допомогою якої вони можуть визначити свої навички і завантажити своє резюме. Інформація доступна державним службам зайнятості, а також зареєстрованим роботодавцям у всіх країнах, які входять до EURES. Шукачі роботи, в свою чергу, можуть переглянути всі вакансії, опубліковані на цьому порталі.

Враховуючи величезну потребу України в медикаментах, ЄС постачає медичне обладнання, а також спеціалізоване обладнання для запобігання ризиків здоров'ю населення. Ця гуманітарна допомога спрямовується з аварійних запасів Рятувальної служби, які знаходяться в Німеччині, Угорщині, Нідерландах, Греції, Румунії, Швеції і Данії.

На початку серпня 2022 року Європейський Союз скоординував доставку Україні понад 60 000 тон допомоги загальною вартістю 425 млн. євро через Механізм цивільного захисту, яка включала машини швидкої допомоги, пожежні машини, електрогенератори, важку техніку і понтонні мости [3].

Триваюча війна серйозно обмежує можливості надання невідкладної медичної допомоги в Україні, у той час як хвиля біженців створює проблеми в лікарнях сусідніх країн. Для того, щоб зменшити тиск на системи охорони здоров'я України, Польщі, Молдови та Словаччини, у вересні 2022 року ЄС відкрив Центр медичної евакуації українських пацієнтів, розташований в Жешуві (Польща). Заклад пропонує цілодобову сестринську допомогу, медичний огляд, вакцинацію і підтримку в області психічного здоров'я пацієнтам, які прибувають з України, до переведення їх в іншу європейську країну. Норвегія надає літак для перевезення хворих пацієнтів 2 рази в тиждень. На початок грудня понад 1600 пацієнтів було успішно доставлено в 18 європейських країн для подальшого лікування [4].

Додаткова гуманітарна допомога в розмірі 150 мільйонів євро для України була оголошена в жовтні 2022 року. Ключовим пріоритетом є забезпечення утепленого укриття з урахуванням очікуваних низьких температур. Інші пріоритети включають охорону здоров'я та допомогу в захисті, освіту в надзвичайних ситуаціях. Більш того, партнери ЄС, після деокупації Херсона, почали доставляти вразливим групам населення продукти харчування, воду, гігієнічні набори, матеріали для укриття і предмети першої необхідності.

Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн 13 грудня 2022 року повідомила про нову поставку від ЄС терміново необхідних для України генераторів з Франції, Словаччини, Німеччини і систем аварійного живлення з Польщі, а також трансформаторів з Литви [5]. В даний час ЄС створює центр охорони здоров'я та енергетики RescEU в Польщі, який буде відкритий для будь-якого донора з третіх країн. Єврокомісія найближчим часом закупить енергозберігаючі лампочки для України.

ЄС вивчає можливості для захисту і відновлення зруйнованої української культурної спадщини в рамках Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва (NDICI). Європейський центр компетенції в області культурної спадщини запустив ініціативу «Save the Ukraine Monuments» яка має на меті збереження цифрової документації української культурної спадщини та підтримки майбутнього відновлення активів після шкоди, заподіяної війною [1].

З початку бойових дій в Україні у 2022 році держави-члени ЄС надали понад 76 677 тон гуманітарної допомоги на суму понад 485 мільйонів євро для України. Це частина загальної фінансової, гуманітарної, надзвичайної та бюджетної підтримки у розмірі 19,7 млрд євро. Понад 13,5 мільйонів людей отримали гуманітарну підтримку в Україні завдяки допомозі ЄС. Мільйони українців отримали продовольчу допомогу, скористалися медичним обслуговуванням та ліками, отримали грошову допомогу та захист. Крім того, багато українців відновили доступ до чистої води [3].

Гуманітарна допомога, що фінансується ЄС, надається у відповідності з гуманітарними принципами гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності. Вона доставляється через гуманітарні установи ООН, неурядові організації та Міжнародний комітет Червоного Хреста. Україна щиро цінує підтримку та допомогу європейських держав, які приймають наших громадян, забезпечують

їх житлом, харчуванням, одягом, медичними послугами, надають психологічну підтримку.

Список використаних джерел:

1. EU supports Ukraine through culture. *European Commission* : веб-сайт. URL: <https://culture.ec.europa.eu/news/eu-supports-ukraine-through-culture> (дата звернення: 16.12.2022).

2. Ukraine: EU boosts humanitarian aid funding with additional €50 million. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/ukraine-eu-boosts-humanitarian-aid-funding-additional-eu50-million-2022-04-16_en (дата звернення: 13.12.2022).

3. Ukraine: Factsheet. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/where/europe/ukraine_en (дата звернення: 16.12.2022).

4. Ukraine: the first rescEU medical evacuation plane enters into service to help transfer Ukrainian patients. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://civil-protection-humanitarian-aid.ec.europa.eu/news-stories/news/ukraine-first-resceu-medical-evacuation-plane-enters-service-help-transfer-ukrainian-patients-2022-03-22_en (дата звернення: 15.12.2022).

5. Standing with the Ukrainian people: EU delivers further energy support for the winter. *European Commission* : веб-сайт. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_7320 (дата звернення: 16.12.2022).

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Алексєєва Тетяна Іванівна,

кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

t.alekseeva@karazin.ua

Мовчан Єлизавета Віталіївна,

здобувачка 4-го курсу групи УМВ-42
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

movcanliza204@gmail.com

Публічна дипломатія в сучасному світі набуває широкомасштабного значення, як ефективний інструмент «м'якої сили». Військові конфлікти створюють серйозні зовнішньополітичні виклики, які змушують дипломатичних представників знаходити нові манери взаємодії з певними акторами міжнародних відносин. Це мета публічної дипломатії, яка полягає у використанні урядів для вивчення іноземної точки зору, надання інформації аудиторії про роль публічної дипломатії та її впливу на національні інтереси і захист національної безпеки людей [2].

Термін «гібридна війна» набув широкого вжитку на початку XXI ст. та наразі активно застосовується разом з такими поняттями, як «інформаційна війна», «ядерна війна», «холодна війна», «кібервійна» тощо. В останні роки, завдяки розвитку інформаційних і комунікаційних технологій, застосування цього поняття стає все більш широким, і конотація терміну також постійно розширюється.

Незважаючи на широке використання терміну «гібридна війна», це поняття не було чітко визначено. Проте можна надати наступне визначення терміну «гібридна війна» – це операції, що можуть завдати сильнішого удару, ніж військові вторгнення, оскільки спрямовані на формування певних стереотипів і установок, масової свідомості. Яскравим прикладом, що ілюструє наведену тезу, є російська військова агресія проти України, яка бере початок з 2014 року та у 2022 році прийняла широкомасштабний характер [2].

«Гібридна» агресія з боку росії передувала військовим діям на Донбасі, а в подальшому й війні проти України в цілому. Починаючи з 24.02.2022 року, військові дії стали класичними прикладами «гібридної агресії», з використанням збройних формувань, кримінальних груп, а також регулярних збройних сил [4].

Проти української держави російський режим використовує не лише збройну агресію, а й комплекси економічних, енергетичних, інформаційних засобів дестабілізації країни у внутрішньому середовищі [1].

Вагома особливість російсько-української війни – ефективне використання меметичного «збройного» забезпечення. При цьому меми виступають як інструмент культурної інформації, до якої відносять думки, переконання, моделі поведінки тощо. Мем-війну також можна розглядати як цифрову версію психологічної війни, більш відомої як пропаганда. Якщо пропаганда та публічна дипломатія є конвенціональними формами меметичної війни, то тролінг і психологічна війна є її партизанськими аналогами.

Війна, що ведеться за допомогою «меметичної зброї», виступає окремим випадком новітньої кібертехнології – «Memetic Warfare» («Меметична війна»). Мемі є ефективною зброєю в семантичних війнах, де сторони борються за світоглядні переконання та системи цінностей людей, жадаючи нав'язати бажані картини світу та створити нові значення.

У часи повномасштабної війни українці використовують меми для таких основних функцій: висміювання й деморалізація ворога; підтримка морального духу «своїх»; ідеалізація особистості. Кожна із цих функцій «б'є» по ворогу, підриває його, дратує, ослаблює. Загалом меми повноцінно воюють на полі смислової битви і для протидії агресії терористичної федерації, а також для посилення єдності «смислів» українців [3].

Згідно зі Стратегією публічної дипломатії України, прийнятої Міністерством Закордонних справ України 24 березня 2021 року з подальшим розвитком на 2021-2025 рр., «публічна дипломатія України являє собою інструмент зовнішньої політики нашої держави, основна мета якої полягає у становленні та зміцненні позитивного іміджу країни та її суспільства на міжнародній арені» [5].

Відповідно до Стратегії, особливу увагу приділено важливості використання бренду UkraineNow для більш чіткого позиціонування України у світі як сучасної європейської країни, яка відстоює свою

незалежність і є прикладом незламності, незважаючи на випробування, що випали Україні в умовах гібридної війни з рф.

UkraineNow – це єдиний національно-визнаний візуалізований бренд України, схвалений Урядом у травні 2018 року, який дозволить сформувати слухний образ України, висвітлити нашу державу як сучасну країну з європейськими цінностями [5].

Таким чином, роль публічної дипломатії є основним засобом просування «м'якої влади» відповідно до цілей внутрішньої та зовнішньої політики; соціального порядку; культури країни тощо. Публічна дипломатія служить механізмом національної стійкості та єдності протидії зовнішнім загрозам, дезінформації та пропаганди. В умовах гібридної війни публічна дипломатія України виступає інструментом її зовнішньої політики, метою якої є створення та зміцнення позитивного іміджу країни в очах світової спільноти.

Список використаних джерел:

1. Божко В. Особливості та уроки «гібридної війни» Росії проти України. URL: <https://bintel.org.ua/nukma/gibridnaja vojna/> (дата звернення: 04.12.2022).

2. Гловацька С., Іваницька О., Публічна дипломатія як фактор поглиблення відносин між державами на сучасному етапі (на прикладі України). URL: <https://jvestnik-sss.donnu.edu.ua/article/view/5448/5475> (дата звернення: 02.12.2022).

3. Золотухін Д. Меметична зброя як інструмент смислової війни РФ проти України. URL: <https://matrix-info.com/memetychna-zbroya-yak-instrument-smyslovoyi-vijny-rf-proty-ukrayiny> (дата звернення: 05.12.2022).

4. Смола Л. Інструментарій цивілізаційної війни Росії проти України та засоби протидії. URL: http://www.r-studies.org/cms/index.php?action=news/view_details&news_id=35631&lang=ukr (дата звернення: 07.12.2022).

5. Стратегія публічної дипломатії Міністерства Закордонних Справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/%D0%A1%D1%82%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%96%D1%97/public-diplomacy-strategy.pdf> (дата звернення: 10.12.2022).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Алексєєва Тетяна Іванівна,
кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
t.alekseeva@karazin.ua

Стрібна Анна Ігорівна,
здобувачка 4-го курсу групи УМВ-42
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
annstribnaya@gmail.com

Глобалізаційні процеси, які почалися в другій половині минулого століття та продовжують набирати оберти швидко змінюють контекст дипломатичних та міжнародних відносин в цілому. Процес глобалізації охоплює найважливіші сфери життя такого складного організму, як актори міжнародних відносин, включаючи в себе торгівлю, фінанси, міграцію, права людини та проблеми навколишнього середовища.

Через спричинене глобалізаційною трансформацією розширення взаємозалежності між націями та появу великої кількості нових гравців міжнародних відносин, більшість розвинених суверенних країн всебічно відкриває свої кордони одна для одної з метою досягти вигідних умов співпраці.

Найпотужнішим важелем глобалізації є новітні технології, зокрема мережа Інтернет, яка в свою чергу стала ідеальною платформою для ефективної публічної дипломатії. Для розвитку та активного існування на міжнародній арені у часи глобальної інформаційної трансформації світу необхідна наявність особистого інформаційного простору та/або ресурсу.

Поширювати особисту та отримувати сторонню інформацію акторам допомагає конкретний курс комунікативної політики, що будується та структурується в ході створення та обміну інформацією на просторах мережі Інтернет. В свою чергу, остання

являє собою загальнодоступний ресурс, що дає змогу будь-якій людині стати учасником публічної дипломатії.

Найкращі дипломати – висококваліфіковані універсали, які виводять дипломатію на новий рівень, використовуючи ресурси глобальної всесвітньої мережі Інтернет та власний досвід. Трансформація публічної дипломатії, яка відбувається в епоху глобалізаційних перетворень потребує від дипломатичного персоналу творчого підходу та адаптації до змін у зовнішній політиці з застосуванням новітніх інформаційних технологій.

На сьогодні інформаційно-комунікаційна функція дипломатії полягає передовсім у встановленні діалогу між різними країнами. Дипломатичний діалог передбачає, в першу чергу, визнання того факту, що в іншій стороні також є власні інтереси та цілі. Головним у комунікаційно-інформаційній функції публічної дипломатії сьогодні є не директивне нав'язування власної точки зору, а пошук взаємоприйнятого рішення через діалог [1, с. 27].

Головним завданням публічної дипломатії в епоху глобалізації прийнято вважати намагання вплинути на громадську думку іншої країни. Публічна дипломатія спрямована на просування зовнішньої політики, на загальне покращення міжнародного середовища в цілому.

В часи активної глобалізації світу національний імідж і репутація стали все більш важливими активами для кожного актора міжнародних відносин. Прогрес глобалізації означає, що кожна країна, місто та регіон повинні конкурувати з іншими за свою частку світових комерційних, політичних, соціальних і культурних операцій.

Публічна дипломатія, як один з найвпливовіших елементів просування іміджу країни, стикається з потребою взаємодіяти з групами іноземних інвесторів, туристів, споживачів, студентів, підприємців, торговельних партнерів, засобів масової інформації, донорів, багатосторонніх установ, які в свою чергу є основними елементами зовнішньополітичних зв'язків.

Дипломатія постійно адаптується до змін у міжнародній системі в державах і суспільстві. Зростаюча інтеграція економік країн зосереджується на проектуванні національних образів, що посилює усвідомлену потребу проектувати національні бренди в конкурентному глобальному середовищі [2, с.25].

Глобалізаційна трансформація світу визнає необхідність публічної дипломатії працювати в більш складних

внутрішніх і міжнародних мережах. Це, в першу чергу, торкається принципів і норм, що лежать в основі мінливого світового порядку. Тому виникає гостра необхідність трансформації публічної дипломатії, яка в епоху глобалізації не може застосовувати застарілі методи та механізми, а потребує інноваційних ідей щодо дипломатичної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Дипломатія доби глобалізації: нові виклики та завдання. *Світогляд*. №1. 2009. С. 25-28.

2. Jolyon Welsh and Daniel Fearn. *PublicDiplomacy in a Globalised World*. Foreign and Commonwealth Office. 2008. С. 6–44. URL: <https://www.diplomacy.edu/resource/engagement-public-diplomacy-in-a-globalised-world/> (Last accessed: 17.12.2022).

ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ІНДІЇ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ ВИКЛИКІВ МІЖНАРОДНІЙ БЕЗПЕЦІ

Вінникова Наталія Анатоліївна,

докторка політичних наук, професорка,
професорка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
vinnykova@karazin.ua

Перші дві декади XXI століття розвитку глобалізаційних трендів ознаменувалися геоекономічним трансфером у бік Південно-Азійського регіону. Це зумовлено як демографічними чинниками (адже саме в цій частині світу наразі мешкає 4.7 мільярдів людей [10] та відбувається інтенсивна урбанізація), так і стрімким нарощуванням економічних важелів глобального впливу. Окрім експансіоністських стратегій інфраструктурного та технологічного просування Китаю, як-от «Один пояс, один шлях» та «Цифровий шовковий шлях», не менш вагомим чинником є посилення регіональних інтеграційних процесів. Зокрема Всебічне регіональне економічне партнерство про створення зони вільної торгівлі між 15 країнами Південної Азії (10 держав АСЕАН та Австралією, КНР, Новою Зеландією, Республікою Кореєю і Японією),

угода про створення якого набула чинності 1 січня 2022 року [8] є одним з найбільших об'єднань в Азії та, очевидно, платформою для закріплення геополітичного впливу Китаю у регіоні.

На тлі означених тенденцій разом з наростанням занепокоєння країн Заходу щодо глобальних амбіцій КНР, усе більшу увагу привертає роль Індії у системі міжнародних відносин. Ця країна є цілком самодостатнім актором з потужним потенціалом економічного та технологічного розвитку. Прогнози стосовно демографічного потенціалу вказують, що Індія перевершить Китай за чисельністю населення в 2023 році [9]. Водночас «непрості» відносини Індії з Китаєм, зокрема через територіальні суперечки, та її доволі стримана позиція щодо участі в інтеграційних регіональних об'єднаннях (країна так і не приєдналася до Всебічного регіонального партнерства), робить цю державу гранично важливим геополітичним гравцем і потенційним союзником у контексті протистояння західних держав технологічному експансіонізму КНР та військовій агресії рф.

Активізація дипломатичних зусиль щодо залучення Індії у тісніше співробітництво з трансатлантичними партнерами наочно виявилися в 2022 році. Зокрема в зустрічі глав держав Великої Сімки, що відбулася в Німеччині, взяв участь Прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді. Разом з Аргентиною, Індонезією, Сенегалом і Південно-Африканською Республікою, Індія була запрошена на цю подію як «країна-партнер» [6]. Серед ключових питань саміту були пошуки механізмів протистояння чинним загрозам міжнародній безпеці, зокрема енергетичній та харчовій. Результатом переговорів стало ініціювання Великою Сімкою глобальних партнерств з означеними країнами з розвитку інвестицій та інфраструктури [7]. Отже, з огляду на географічне охоплення, можна стверджувати, що західні країни намагаються впроваджувати контрзаходи посиленню глобального та регіонального впливу Китаю. Тому стратегічна значущість Індії лише посилюватиметься.

У 2023 році Індія головуватиме у Великій Двадцятці, що реартикулює міжнародну дипломатичну активність відносно цієї країни. Одночасно це є викликом для самої Індії, адже війна рф проти України на тлі загального постпандемічного стану глобальної економіки потребує комплексних рішень щодо перезавантаження світового порядку. Це вимагає від Індії чітко окреслити свої позиції стосовно означених питань і одночасно надає можливість виявити себе новою геополітичною потужністю, що може запропонувати

власне бачення розвитку глобального устрою і шляхи досягнення балансу.

Зважаючи на підтримку західних партнерів і щільну взаємодію України з Європейським Союзом актуалізується оцінка стану відносин останнього з Індією. Адже з огляду на євроінтеграційні інтенції Україна фактично знаходиться в «пулі» формування відносин Європейським Союзом зі своїми стратегічними партнерами.

Індія майже з два десятки років є стратегічним партнером ЄС з підписання Угоди про партнерство в 1994 році [1]. Співробітництво Європейського Союзу й Індії переважно зосереджено у таких сферах як: торгівля, боротьба з кліматичними змінами, захист громадянських прав і свобод, технологічний розвиток і наукові дослідження [5].

Європейський Союз є третім за величиною торговим партнером Індії, у 2021 році обсяг торгівлі товарами склав 88 мільярдів євро, або 10,8% від загальної індійської торгівлі. Близько 6000 європейських компаній представлені в Індії, що безпосередньо забезпечує 1,7 мільйона робочих місць і опосередковано 5 мільйонів робочих місць у широкому діапазоні секторів [2].

Індія є 10-м найбільшим торговельним партнером ЄС, на частку якого припало 2,1% загальної торгівлі товарами ЄС у 2021 році, значно поступаючись Китаю (16,2%), США (14,7%) або Великій Британії (10%) [2].

За останнє десятиліття торгівля товарами між ЄС та Індією зростає приблизно на 30%. У 2020 році торгівля послугами між ЄС та Індією досягла 30,4 млрд євро, а частка ЄС в іноземних інвестиціях в Індії склала 87,3 млрд євро. Це значно менше, ніж обсяг іноземних інвестицій ЄС у Китаї (201,2 млрд євро) або Бразилії (263,4 млрд євро) [2].

Зазначені показники свідчать про наочну асиметрію у відносинах Європейського Союзу та Індії як торговельних партнерів, попри масштабність ринків обох сторін.

17 червня 2022 року Європейський Союз провів переговори з Індією щодо Угоди про вільну торгівлю, а також розпочав окремі переговори стосовно Угоди про захист інвестицій та Угоди про географічні визначення [3]. Двостороння угода про торгівлю та інвестиції має стратегічне значення для ЄС та Індії, оскільки надає геоекономічну можливість для відкриття нових сфер економічного співробітництва.

Створення Ради з торгівлі та технологій відіграватиме важливу роль у координації підходів ЄС та Індії у таких галузях, як штучний інтелект, 5G, боротьба з кліматичними змінами та впровадження цифрових технологій у сферу охорони здоров'я, а також глобальні ланцюги поставок [4]. Цей двосторонній формат співпраці забезпечить розширення доступу до цифрових інструментів для малих і середніх підприємств і забезпечить захист критично важливих ланцюгів поставок, таких як напівпровідники.

Європейський Союз й Індія є двома найбільш густонаселеними демократіями світу. Не в останню чергу, саме через дотримання принципів плюралізму та демократичного урядування, Індії та Європейському Союзу притаманний повільний темп ухвалення рішень. Через коаліційну політику та внутрішню фракційність обидва партнери занадто багато часу витрачають на формулювання чіткого бачення своїх стратегічних пріоритетів і формулювання довгострокових програм. Однак наочна швидкість, з якою ЄС змінює свій підхід до Індо-Тихоокеанського регіону, свідчить про усвідомлення тактичних і стратегічних загроз міжнародній безпеці та балансу сил у світовій політиці. Із піднесенням Китаю ЄС потребує потужного альянсу з надійним союзником в Індо-Тихоокеанській архітектурі безпеки. Динаміка подій у міжнародних відносинах підштовхує Європейський Союз до зміцнення партнерства з Індією. Відтворюючи принципи демократичного розвитку в зовнішній політиці, разом вони можуть збалансувати напруженість у міжнародних відносинах в умовах реконфігурації світового порядку, а також виступити тандемом медіаторів глобальної переговорної платформи для впливу на рф з метою припинення війни проти України.

Список використаних джерел:

1. Cooperation Agreement between the European Community and the Republic of India on partnership and development. *Official Journal of the European Communities*. 27.8.1994. L 223/24. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A21994A0827%2801%29> (Last accessed: 17.12.2022).

2. European Commission. EU trade relations with India. EU trade relations with India. Facts, figures and latest developments. EU trade relationships by country/region.

URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/india_en (Last accessed: 17.12.2022).

3. European Commission. EU-India Free Trade Agreement, Investment Protection Agreement and Geographical Indications Agreement. 2022. EU trade relationships by country/region. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/india/eu-india-agreement_en (Last accessed: 17.12.2022).

4. European Commission. EU-India: Joint press release on launching the Trade and Technology Council. Press release. 25 April 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2643 (Last accessed: 17.12.2022).

5. European External Action Service. The European Union and Indian – Development Cooperation. Delegation of the European Union to India and Bhutan. URL: https://www.eeas.europa.eu/india/european-union-and-india-development-cooperation_en?s=167 (Last accessed: 17.12.2022).

6. G7 Germany. G7 partner countries. G7-Summit. Germany, Bavaria, Schloss Elmau. 2022. URL: <https://www.g7germany.de/g7-en/g7-summit/g7-partner-countries> (Last accessed: 17.12.2022).

7. G7 Germany. The key outcomes of the G7 Summit – “Progress towards an equitable world”. G7 Summit at Schloss Elmau. The outcomes at a glance. G7-Summit. Germany, Bavaria, Schloss Elmau. 2022. URL: <https://www.g7germany.de/g7-en/news/g7-articles/g7-summit-outcomes-2058314> (Last accessed: 17.12.2022).

8. The ASEAN Secretariat. Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP) agreement 2020. URL: <https://rcepsec.org/legal-text/> (Last accessed: 17.12.2022).

9. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Population Division World Population Prospects 2022: Ten Key Messages. (2022). URL: https://www.un.org/development/desa/pd/sites/www.un.org.development.desa.pd/files/undesa_pd_2022_wpp_key-messages.pdf (Last accessed: 17.12.2022).

10. WorldMeter. Asia Population (LIVE). December 2022. URL: <https://www.worldometers.info/world-population/asia-population/> (Last accessed: 17.12.2022).

ВЕКТОРИ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ УКРАЇНОЮ ДОСВІДУ НАТО У ПРОТИДІЇ ЗАГРОЗАМ У КІБЕРПРОСТОРИ

Доценко Олена Михайлівна,
кандидатка юридичних наук,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
olena.dotsenko@karazin.ua

Малишенко Богдана Андріївна,
здобувачка 2-го курсу групи УМІБ-61
факультету міжнародних економічних відносин
та туристичного бізнесу,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
khudyakova.b@gmail.com

Кіберпростір сьогодні став додатковим простором протиборства різних держав, причому перевага в кіберпросторі безпосереднім чином позитивно впливає на збільшення впливу тієї чи іншої країни в традиційному (фізичному) просторі. В умовах агресії РФ проти нашої держави захист національного кіберпростору набуває ще більш важливого значення, зважаючи на збільшення кількості та більш загрозливий характер кібератак для об'єктів інфраструктури України, зокрема, критичної. Для того, щоб протидія кібератакам була найбільш ефективною, важливо враховувати досвід інших держав та їх об'єднань в цій сфері. Тому доцільно звернути увагу на практиці НАТО у сфері попередження та протидії атакам у кіберпросторі та імплементацію Україною цього досвіду.

Отже, метою даного дослідження є визначення векторів імплементації Україною досвіду НАТО у протидії загрозам у кіберпросторі.

Такими векторами слід назвати:

- врахування досвіду НАТО у протидії кіберзагрозам при розробленні стратегій кібербезпеки. Зокрема, у Стратегії кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку України» 2021 року врахована інтеграція нашої держави до системи кіберзахисту Організації Північноатлантичного договору, що включає в себе уніфікацію та наслідування практик Альянсу в цій сфері з метою посилення кіберстійкості України [9];

- запровадження асиметричних інструментів стримування, а саме заснування платформи для обміну інформацією щодо діяльності у кіберпросторі, яка носить шкідливий характер, зокрема із таким стратегічним партнером, як НАТО [9];

- міжнародні стандарти Альянсу є основою для створення нормативно-правової бази щодо регулювання проведення аудиту стану інформаційної безпеки на об'єктах критичної інфраструктури [7];

- військова співпраця оборонних відомств з НАТО у сфері захисту від загроз у кіберпросторі для протидії військовій агресії [7];

- після оновлення Меморандуму між Україною та Агентством зв'язку та інформації НАТО в рамках програми «Партнерство заради миру» [2] вектором співробітництва є надання експертами консультацій про досвід НАТО в сфері зв'язку, комп'ютерних технологій, командування щодо модернізації Україною інформаційних та комунікаційних служб та імплементацію нашою державою відповідної «Ініціативи з обміну знаннями» [1; 3];

- продовження реалізації проєкту, яким передбачається передавання Україні обладнання для захищеного зв'язку (розпочато ще наприкінці 2018 року) [1];

- продовження реалізації програми безпеки повітряного простору, що є регіональною і передбачає завчасне повідомлення та координацію протидії загрозам у повітряному просторі [1];

- проведення Національного хакатону з кіберзахисту на щорічній основі у відповідності до відповідно до о формату хакатону, який проводиться НАТО (NATO TIDE Hackathon) [1];

- проведення спільних із державами-членами Альянсу навчань у галузі кібероборони не менш, як двічі на рік [9], на яких відпрацьовуються сценарії дій в разі кіберзагроз, випробовуються технології, а також впроваджуються ідеї, які були висловлені на хакатонах, присвячених захисту та обороні в кіберпросторі [1];

- у 2022 році було внесено зміни у «Комплексний пакет допомоги від НАТО Україні», який передбачає оновлення й діяльності Трастового фонду з питань кібербезпеки НАТО в аспекті продовження надання допомоги Україні щодо підготовки персоналу та передачі обладнання для захисту об'єктів інфраструктури від кібератак, зокрема, що здійснюються особами, які підтримують агресію РФ щодо України [1];

- приєднання України до Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО в статусі постійного учасника (запит був поданий у серпні 2021 року, отримавши підтримку всіх країн-учасниць окрім Угорщини, яка ветувала його у березні 2022 року [1];

- заснування національних органів, що мають повноваження щодо протидії загрозам у кіберпросторі на кшталт органів та інституцій НАТО. Наприклад, заснування у 2016 році Національного координаційного центру кібербезпеки (як органу РНБО) [6], формат діяльності якого було змінено у бік залучення фахівців з ІТ та кіберзахисту приватного сектору [5; 4];

- протидія особам, що здійснюють або сприяють здійсненню терористичної та екстремістської діяльності на території України та країн-членів НАТО [88];

- моніторинг на предмет кібершпиунства активності РФ при використанні обладнання «Північного потоку» та «Північного потоку-2» [8].

Таким чином, співробітництво України з Північноатлантичним альянсом у сфері кібербезпеки та оборони є активним та необхідним в сучасних умовах, а тому є одним з основних напрямів політики України в сфері протидії загрозам в кіберпросторі. Україна імплементує позитивний досвід НАТО, а також країн-членів за різними векторами, наприклад, при розробленні нормативно-правових документів у сфері протидії загрозам у кіберпросторі; у військовій співпраці з оборонними відомствами НАТО щодо протидії кіберзагрозам; реалізації «Ініціативи з обміну знаннями»; проведенні хакатонів та спільних кібернавчань; заснування інституцій та органів та підготовці персоналу щодо протидії загрозам у кіберпросторі тощо.

Список використаних джерел:

1. Калініченко Р. НАТО на кіберзахисті: як Альянс допомагає Україні вберегтися від хакерських атак РФ. *Європейська правда*. 6 липня 2022. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/07/6/7142651/> (дата звернення: 12.12.2022).

2. Меморандум про домовленість між Урядом України та Організацією НАТО із зв'язку та інформації, яка представлена Генеральним менеджером Агенції НАТО із зв'язку та інформації стосовно співробітництва з питань консультацій, управління, зв'язку, розвідки, спостереження та рекогносцировки в рамках програми

НАТО «Партнерство заради миру» : Міжнародний документ від 24 квітня 2015 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950_030#Text (дата звернення: 12.12.2022).

3. НАТО і Україна підтвердили своє прагнення продовжувати технічне співробітництво. *NATO* : веб-сайт. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_190906.htm?selectedLocale=uk (дата звернення: 12.12.2022).

4. Національний координаційний центр кібербезпеки посилює співпрацю із міжнародними виробниками кібер-технологій. *Рада національної безпеки і оборони України* : веб-сайт. URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Diialnist/4658.html> (дата звернення: 12.12.2022).

5. Про внесення змін до Указів Президента України від 27 січня 2015 року № 37 та від 7 червня 2016 року № 242 : Указ Президента України від 28 січня 2020 року № 27/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/27/2020#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

6. Про національний координаційний центр кібербезпеки : Указ Президента України від 7 червня 2016 року № 242/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/242/2016#n9> (дата звернення: 12.12.2022).

7. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України. № 2163-VIII від 05 жовтня 2017 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

8. Співробітництво Україна–ЄС–НАТО з протидії гібридним загрозам у кіберсфері. *Центр глобалістики «Стратегія XXI»*. Київ, 2019. 27 с. URL: <https://www.kas.de/documents/270026/4625039/UA+Ukraine+-+EU+-+NATO+cooperation+to+counter+hybrid+threats+in+cyber+sphere.pdf/c970b17f-d9db-aba3-7990-bb4441a3e041?version=1.0&t=1554283399244> (Last Accessed: 12.12.2022).

9. Стратегія кібербезпеки України «Безпечний кіберпростір – запорука успішного розвитку України» : Указ Президента України від 26 серпня 2021 року № 447/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/447/2021#Text> (дата звернення: 12.12.2022).

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА ЄС ТА ООН У СФЕРІ МИРОТВОРЧОСТІ

Здоровко Світлана Сергіївна,
викладачка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківській національній університет імені В.Н. Каразіна,
zdorovko@karazin.ua

Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз співпрацюють з 2003 року в галузі операцій з підтримки миру та врегулювання криз. Це має місце в таких регіонах, як Західні Балкани, Африка та Близький Схід. Як основні представники найбільш впливових глобальних та регіональних організацій, ООН та ЄС прагнуть ефективно та швидко реагувати на різні типи криз, таких як: цивільні, політичні чи інституційні. У вересні 2018 року вони визначили вісім пріоритетів, які необхідно вирішувати в рамках Стратегічного партнерства ООН та ЄС з підтримки миру та управління кризовими ситуаціями на 2019–2021 роки, особливо наголосивши на важливості ролі жінок для підтримки миру та безпеки. Через два роки, у вересні 2020 р., під час 75-ї сесії Генасамблеї ООН, вони підписали Рамкову угоду про взаємну підтримку у контексті своїх відповідних місій та операцій на місцях.

ООН і ЄС розпочали свою співпрацю у сфері миротворчої діяльності під час змін, які відбувалися в обох організаціях з зазначеного питання. Тьєррі Тарді зазначає, що для ЄС серйозні зміни відбулися на початку побудови європейської політики безпеки та оборони (ЄПБО), тоді як для ООН цей переломний момент став початком реорганізації її миротворчих операцій. З боку ЄС, французько-британський саміт у Сен-Мало 1998 р., Європейська рада в Ніцці в 2000 році, Європейський саміт у Гетеборзі в червні 2001 року та Лакенська декларація були важливим кроком у консолідації співпраці ООН та ЄС [1].

Перші офіційні контакти на цьому напрямку між двома організаціями були започатковані двадцять років тому, під час головування Швеції в Раді міністрів ЄС у 2001 р.. На той час і ЄС, і ООН підкреслювали необхідність реформ у своїх структурах, і ця зміна напрямку сприяла їхньому новому партнерству у сфері підтримки миру та управлінню кризовими ситуаціями. Влітку 2003 року під час

головування Італії в Раді Європейський Союз, Рада ЄС із загальних справ вирішила зробити врегулювання криз одним із головних пріоритетом для співпраці ЄС та ООН.

Наступний інституційний крок відбувся у вересні 2003 р., коли слідом за їх співпрацею на Балканах і в Африці дві організації підписали Спільну декларацію про Співпрацю між ООН та ЄС у врегулюванні кризових ситуацій, яка є одним із основним документів для їх партнерства. Важливо зазначити, що після правової основи, визначеної в Статуті ООН і Договорах ЄС, це найважливіший документ, який інституціоналізує їхні відносини. Декларація підкреслює зв'язок між ЄС і ООН, а також їхню спільну місію, яка також міститься в інших офіційних документах: «Організація Об'єднаних Націй і Європейський Союз об'єднані передумовою про те, що головна відповідальність за підтримку міжнародного миру і безпеки покладається на Раду Безпеки Організації Об'єднаних Націй, відповідно до Статут Організації Об'єднаних Націй». Отже, це означає, що ці глобальні організації несуть активну відповідальність за формування шляхів підтримки миру та міжнародної безпеки. Це почуття відповідальності необхідно розуміти як керівний принцип їхніх взаємних дій та важливий намір інтегрувати та координувати свої дії.

У відповідності з цієї Декларації ЄС та ООН прийняли рішення про створення спільного консультативного механізму координації їх дій за чотирма напрямками: планування, навчання, комунікація, та кращі практики, надаючи більше технічних та практичних деталей для їхнього майбутнього взаємодії. Таким чином, ці кроки є наслідком спільного політичного почуття відповідальності, як згадує А. Новоселов обговорюючи успішний трансфер між ООН та місії ЄС у Боснії та Герцеговині та Демократичній Республіці Конго: «ефективне партнерство в першу чергу залежить від політичної волі держав-членів обох організацій і хороші стосунки на робочому рівні». Сферою, визначеною як фокус для обох, була управління кризами. Крім того, дві країни-члени ЄС є постійними членами Ради Безпеки ООН, Сполучене Королівство (тоді ще держава-член ЄС) і Франція, запропонували в восени 2003 року ряд заходів, щоб допомогти ООН у врегулюванні різних криз, які в подальшому призвели до рішення Ради ЄС від грудня 2003 року про створення бойових підрозділів.

Оскільки і ЄС, і ООН є міжнародними організаціями, а ООН має великий досвід у цьому секторі, вони вже мають інституційний потенціал для реалізації таких складних спільних ініціатив. Після

прийняття Спільної декларації 2003 року Керівний комітет був створений з метою сприяння комунікації та координації в політичному та технічному напрямку між організаціями шляхом проведення зустрічей раз на два роки. Хоча ЄС є молодшою організацією, це найдосконаліший і складний регіональний актор, який може брати участь у допомозі ООН у сферах миротворчості та врегулювання криз. На додачу, як показано в цьому тексті, він має на це бажання.

Однак, щоб мати можливість реалізувати цілі, погоджені в офіційних документах, потрібна практика і прагматичні методи. Саме для цього ЄС має достатньо можливостей підтримувати місії ООН і реагувати на потреби на місцях²⁶. ЄС встиг відреагувати на вказані запити, задовольнити ці прохання та встановити міцні відносини співпраці з ООН. Очолювана ЄС місія в Конго, перша поза Європою, і перша незалежна місія, так звана Операція Artémis (Сили Європейського Союзу (EUFOR)), було розпочато на запит ООН. Успіх місії – було узгоджено та розпочав роботу перехідний національний уряд – довів, що ЄС може злагоджено діяти за межами континенту, в областях, де його діяльність була відсутня.

Ці стосунки продовжували поглиблюватись і стали більш конкретними завдяки Спільній заяві про Співробітництво між ООН та ЄС у врегулюванні криз. У документі підкреслюється важливість розвитку взаємодії, діалогу та спілкування між ООН та ЄС, особливо в кризових ситуаціях, залучаючи посадовців Секретаріату ООН, а також Комітет політики та безпеки ЄС, Керівний комітет ООН-ЄС. У цьому документі африканській континент згадується як сфера, де це співробітництво потребує посилення, з метою більшої підтримки Африканського Союзу. Після ухвалення ЄС Лісабонського договору «План дій щодо ОПБО. Підтримка миротворчих операцій ООН» 2012 року, допомогло прокласти шлях до двох основних аспектів цих відносин: планування та навчання.

У 2015 році Секретаріат ООН та Європейська служба зовнішніх зв'язків (ЄСВС), а також Комітет ЄС з політики та безпеки обговорили та визначили сім пріоритетів на 2015–2018 роки, спрямованих на зміцнення стратегічного партнерства ООН та ЄС у сфері підтримки миру та управління кризами. Африканський континент (Малі та Центральноафриканська Республіка) та Західні Балкани були регіонами високого пріоритету для участі ЄС у врегулюванні криз. Пітц і Тарді стверджують, що основні інституційні суб'єкти, які беруть

участь у процесі планування співробітництва, Департамент операцій з підтримки миру ООН (ДОПМ) та Європейська служба зовнішніх дій (ЄСВС), є досить різними, тому що ДОПМ має більшу автономію, ніж ЄСВС. Однак це можна пояснити з погляду інституційних факторів, оскільки ЄСВС було створено лише у 2011 році, а ДПКО — набагато старіша структура[2].

Що стосується навчання, ЄС створив програму ENTRi, яка діяла з 2011 по 2019 роки. Її місія полягала в навчанні цивільних осіб, які працюють або збираються працювати в місіях з врегулювання криз для таких організацій як: Європейський Союз (ЄС), Організація Об'єднаних Націй (ООН), Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та Африканського Союзу (АС)[3]. Цю ініціативу можна вважати важливим доказом сильної залученості ЄС та збільшення його впливу, як актуального гравця у сфері антикризового менеджменту.

Понад 4000 осіб задіяні Європейським союзом у 18 місіях та операціях з врегулювання криз на трьох континентах, які завжди працюють у тісній співпраці з Організацією Об'єднаних Націй, включаючи операції у Середземному морі, біля берегів Сомалі та Боснії та Герцеговини. Організація Об'єднаних Націй та Європейський Союз поступово нарощують співробітництво у сфері підтримки миру та управління кризами та заохочують новаторські підходи до співпраці.

Список використаних джерел:

1. Novosseloff A. Options for Improving EU-UN Cooperation in the Field of Peacekeeping, GGI Analysis, 3/2011. Brussels: Global Governance Institute. 2011. Pp. 2-4, URL: <https://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Novosseloff,%20Alexandra,%20Options%20for%20Improving%20EU-UN%20Cooperation%20in%20the%20Field%20of%20Peacekeeping.pdf> (Last accessed: 15.12.2022).
2. Pietz, T. Tardy, T. The EU and the UN: together for peace. *European Union Institute for Security Studies*. December 2014. No. 53. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Alert_53_EU_UN.pdf (Last accessed: 15.12.2022).
3. ENTRi – Europe's New Training Initiative for Civilian Crisis Management. *Centre for European Perspective* : web-site. URL: <https://www.cep.si/crisis-management/entri-2/> (Last accessed: 15.12.2022).

ОСВІТНЯ ДИПЛОМАТІЯ: ЦЕНТР КОНСТИТУЦІОНАЛІЗМУ І ПРАВ ЛЮДИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Кононенко Валерій Петрович,

доктор юридичних наук,

асоційований член Центру конституціоналізму та прав людини
Європейського гуманітарного університету

доцент кафедри міжнародних відносин,

міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

v.kononenko@karazin.ua

XXI століття, яке характеризується глобалізацією економічних процесів і суспільного розвитку, взаємозалежністю багатьох сфер людської діяльності і зближенням націй, народів, держав, кидає виклик освіті, яка змушена трансформуватись, переорієнтовуючись на особистість з її запитамі і потребами, на фундаментальні гуманістичні цінності [5]. Під впливом глобалізаційних процесів міжнародне право еволюціонує в якісному і в кількісному сенсі [3, с. 138-139]. Тому логічною є поява феномену освітньої дипломатії як відповідь на виклики сучасності. Більш того, буремні події останніх часів безпосередньо залучають заклади освіти до участі в них, це стосується і пораненого ракетними обстрілами Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, деякі із будівель якого розбиті, а Харківщина продовжує перебувати під щоденними обстрілами, Ірпінського Державного податкового університету, який постає із руїн та інших навчальних закладів України, чиї студенти та викладачі розкидані по всьому світу, але продовжують учбовий процес, тим самим посилаючи усьому світові меседж про незламність України, її нації, яку планує знищити росія.

Нелегка доля спіткала і Європейський гуманітарний університет (далі – ЕГУ), розташований у Вільнюсі та орієнтований на студентів з Білорусі та регіону. Він був першим вищим навчальним закладом у Білорусі, створеним на зразок західних коледжів та університетів і зорієнтованим на фундаментальному вивченні гуманітарних та соціальних наук. Ініціатори проекту прагнули створити новий незалежний університет, який сприяв би відродженню цінностей європейської цивілізації в Білорусі в умовах переходу від

тоталітаризму до відкритого та вільного громадянського суспільства [6].

Внаслідок спроб білоруської влади обмежити академічні свободи та автономію університету, 27.07.2004 р. Міністерство освіти Республіки Білорусь анулювало ліцензію ЄГУ на надання освітніх послуг. Студенти та викладачі стали на захист університету та провели низку публічних акцій та протестів, сподіваючись відновити роботу ЄГУ. Завдяки політичній, організаційній та фінансовій підтримці Литовського Уряду, Європейської Комісії, урядів, громадських організацій та фондів США та країн Європейського Союзу, ЄГУ зміг відновити свою діяльність у Литві [7].

Академічним проектом ЄГУ є Центр конституціоналізму та прав людини (далі – Центр). Основні напрямки його діяльності – дослідницька, академічна та консультаційна робота в галузі конституційного правопорядку, системи міжнародно-правових цінностей та забезпечення прав людини у державах Східної та Центральної Європи. Основна діяльність Центру звернена на професійний та цілісний правовий аналіз існуючих проблем та шляхів становлення конституційного правопорядку, заснованого на верховенстві права та прав людини [6].

ЄГУ, який колись пережив незаконне припинення діяльності в країні свого походження, усвідомлює ймовірні наслідки нинішніх подій, що впливають на безпеку, свободу та доступ до освіти різних соціальних груп. Тому він включився в освітню дипломатичну діяльність. Так, 17.08.2021 р. ЄГУ на своїй сторінці в Фейсбуці висловив солідарність з Американським університетом в Афганістані (AUAF), його викладачами, співробітниками та студентами у зв'язку з подіями, викликаними захопленням влади радикальним рухом «Талібан» та констатував неоднозначний вплив цих процесів на сферу освіти та неминучі наслідки для міжнародного співробітництва [9].

А на початку вторгнення росії в Україну на сайті Центру з'явилась заява, в якій зазначено: «Війна – це акт агресії, який не може бути виправданий жодними аргументами і передумовами» і далі: «Центр конституціоналізму та прав людини ЄГУ визначає свою позицію щодо агресора як абсолютне неприйняття та осуд як будь-яких військових та силових актів так і будь-яких дій пропаганди та дезінформації, спрямованої на виправдання агресії» [1]. Тоді як на офіційному сайті ОБСЄ говорилось: «Чинний голова організації Збігнев Рау та Генеральний секретар ОБСЄ Хельга Марія Шмід

засудили початок президентом Путіним військової операції в Україні та зробили таку заяву: «Рішуче засуджуємо військову акцію Росії... Цей напад... є грубим порушенням міжнародного права і зобов'язань Росії. Ми закликаємо до негайного припинення всіх бойових дій» [11].

Тобто ми бачимо, що ОБСЄ повторило наративи кремля щодо спеціальної військової операції та спромоглося заявити тільки про грубе порушення міжнародного права і зобов'язань Росії, тоді як у навчального закладу хватило розуміння і сміливості сказати про війну і агресію.

Крім того, Центр конституціоналізму вимагає від президента та уряду Росії зупинити війну та повернути війська у межі своїх кордонів [1]. А ОБСЄ закликає до «негайного припинення всіх бойових дій». Але кого саме закликає – не зрозуміло. Тут ми маємо приклад суспільної (в даному випадку – освітньої дипломатії), хоча окремі автори її заперечують: «Ми маємо покінчити з одержимістю створення нових «типів» дипломатії – пише Шон Ріордан – пропонується безліч нових видів дипломатії, починаючи від освітньої, спортивної та наукової дипломатії та закінчуючи гастрономічною. Безперечно, такі концепції корисні для забезпечення академічного фінансування та публікації в академічних журналах. Але вони часто концептуально плутаються, ризикують розглядати ці нові види дипломатії як самоціль, а не як частину ширших дипломатичних стратегій, і що серйозніше ризикують позбавити поняття «дипломатія» якогось значення» [12]. Вважаємо таку позицію помилковою, бо в ній не враховане становлення свідомості суспільства, яке вже впливає не тільки на прийняття рішень у своїй окремій державі, а з розвитком глобалізації стало відкритим, усвідомило свою відповідальність за стан довкілля, життя майбутніх поколінь, захист прав людини і інші гуманістичні цінності, і, що найголовніше, заставило себе почути на міжнародному рівні. Тому її прихильники стверджують, що нова дипломатія – це спосіб відобразити ці зміни. Критики ж відзначають, що це просто остання модна тенденція в глобальних справах, яка насправді не описує реалії, що змінилися. Однак для коректного розуміння потрібно уважно вивчити дипломатію як практику, її ставлення до держави та цілі цих нових дипломатій [10].

Крім того, треба відокремити офіційну дипломатію, регламентовану відповідними конвенційними нормами і суспільну, частиною якої є дипломатія освітня, тобто діяльність закладів освіти, науково-педагогічних, студентських колективів, спрямована на

утвердження загальнолюдських цінностей на міжнародному рівні. І вже стала частиною механізмів міжнародного захисту економічних, соціальних та культурних прав людини в умовах глобалізації [2]. Тим більше, що глобальні цілі навіть у галузі освіти не можуть бути досягнуті без співробітництва та координації між секторами та між різними недержавними суб'єктами у галузі освіти та розвитку, які все більше впливають на міжнародну політику, структури фінансування та розповсюдження послуги та ініціативи [8].

Серед складових освітньої дипломатії О. Проскура бачить визнання цінності людини, гуманістичну культуру відповідального спілкування, наявність комунікативних компетентностей. Натомість, на її думку, основне завдання освітньої дипломатії – формування іміджу закладу освіти та міжособистісних стосунків учасників освітнього процесу, базованого на цінностях [5]. Серед яких – загальнолюдські, культурномовні, морально-громадянські цінності особистості, поєднання мотивів і спонукань, які суспільство сприймає як коректні; гуманістичні колективні настанови, які об'єднують людей [4]. Та все ж таки, саме формування іміджу закладу освіти не можна вважати завданням освітньої дипломатії – такий імідж і сам з'явиться як наслідок суспільно значимої та плідної міжнародної діяльності. І навпаки, зосередившись на конструюванні іміджу як такого, його легко можна втратити, оскільки без реальних справ він буде подібним будинку на піску.

Список використаних джерел:

1. Заява Цэнтра канстытуцыяналізму і правоў чалавека ЕГУ супраць уварвання ва Украіну. 26.02.2022. *Centre for Constitutionalism and Human Rights* : web-site. URL: <https://cchr.online/zajava-cchr-suprac-uvavannia-va-ukrainu/> (дата звернення: 15.12.2022).

2. Кононенко В. П. Механізми міжнародного захисту економічних, соціальних та культурних прав людини в умовах глобалізації. *Традиційна культура в умовах глобалізації: сучасні соціокультурні практики* : матер. Міжнар. наук.-практ. конференції, (29–30 жовтня 2010 р.). Х. : Видавець Савчук О.О., 2010. С. 96–99.

3. Короткий Т. Р. От “jus inter gentes” к “jus inter civilisatione”. *Альманах междунароного права*. 2010. № 2. С. 138–139.

4. Освітній менеджмент : навч. посіб. К. : Шкільний світ, 2003. 400 с.

5. Проскура О. Освітня дипломатія: визнання інноваційності педагогічної системи для освіти України XXI століття. *Всеосвіта* : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/osvitna-diplomatia-ak-vidpovid-na-vikliki-sucasnosti-199767.html> (дата звернення: 02.12.2022).

6. European Humanities University. About. URL: <https://ru.ehu.lt/o-nas/> (Last accessed: 02.12.2022).

7. European Humanities University. History. URL: <https://ua.ehu.lt/o-nas/istoriya/> (Last accessed: 02.12.2022).

8. Education diplomacy. *Diplo* : web-site. <https://www.diplomacy.edu/topics/education-diplomacy/> (Last accessed: 02.12.2022).

9. European Humanities University. 17.08.2021. <https://www.facebook.com/EHUOfficial/photos/a.207260499293070/4745636238788784/?type=3> (Last accessed: 02.12.2022).

10. Höne K. Would the real diplomacy please stand up! 30.06.2017. *Diplo* : web-site. URL: <https://www.diplomacy.edu/blog/would-real-diplomacy-please-stand/> (Last accessed: 02.12.2022).

11. Joint statement by OSCE Chairman-in-Office Rau and Secretary General Schmid on Russia's launch of a military operation in Ukraine. News and press releases from the OSCE's global activities. 24.02.2022. *OSCE* : web-site. URL: <https://www.osce.org/chairmanship/512890> (Last accessed: 02.12.2022).

12. Riordan S. Stop inventing «new diplomacies». USC Center on Public Diplomacy : web-site. 21.06.2017. URL: <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/stop-inventing-new-diplomacies> (Last accessed: 02.12.2022).

УКРАЇНЦІ В БОЛГАРІЇ: СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ТА КУЛЬТУРНО-ГУМАНІТАРНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО МІЖ ДВОМА КРАЇНАМИ У 2022 РОЦІ

Крютченко Марія Леонідівна

кандидатка історичних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

m.l.kriutchenko@karazin.ua

Україну та Болгарію поєднує кілька історичних аспектів. Обидві країни в різні часи пережили етап тоталітаризму, період становлення демократії та розвитку нових політичних інститутів. Окрім цього, в Україні проживає велика болгарська діаспора [3]. Єднає держави і чорноморське сусідство, етнічна, мовна та релігійна спорідненість і традиційні економічні, торговельні та культурно-історичні зв'язки.

Перша спроба встановити дипломатичні відносини між Болгарським царством та Українською Народною Республікою була у 1918 р., після підписання Брестського миру [4, с. 448], за підсумками якого Болгарія визнала УНР незалежною державою [2]. У часи УРСР дипломатичні відносини держав обмежились підписанням репатріаційних угод [15, с. 12]. Після проголошення незалежності України вже 5 грудня 1991 р. Болгарія визнала Україну як самостійну державу, а 13 грудня – встановила з нею дипломатичні відносини. У сучасному світі держави активно співпрацюють та надають взаємну підтримку в рамках регіональних та міжнародних організацій, таких як ООН, ОЧЕС, ОБСЄ, РЕ, ЦЄІ.

Співробітництво між Україною та Болгарією у культурно-гуманітарній сфері традиційно є важливою складовою відносин між двома країнами. Можна виокремити кілька напрямів діяльності в цій галузі: проведення спільних культурних заходів; забезпечення участі українських представників у виставках, фестивалях і концертах, які організуються на території України та Болгарії; встановлення та розвиток зв'язків між навчальними закладами двох держав; активізація наукового обміну між викладачами та студентами; організація і проведення конференцій та семінарів за участю представників обох країн; проведення заходів з відзначення видатних дат в історії та культурі українського та болгарського народів;

організація заходів, спрямованих на задоволення потреб представників української діаспори в Болгарії тощо.

Слід відзначити, що на сьогодні у контексті виконання домовленостей між Міністерством освіти і науки України та Міністерством освіти і науки Республіки Болгарія у Софійському університеті ім. Св. Климента Охридського функціонує відділення україністики [11].

Популяризації української культури та розвитку гуманітарної співпраці активно допомагають Почесні консули України в містах Русе, Пловдив та Бургас.

Додаткові зміни у культурно-гуманітарне співробітництво між двома країнами внесло повномасштабне вторгнення росії в Україну 24 лютого 2022 року, внаслідок чого на територію Болгарії в'їхало понад 450 000 громадян України, тимчасовий захист отримали понад 121 000 українців, залишилися на території Болгарії понад 87 000 українців (інформація станом на липень 2022 року) [7]. Акцент співробітництва між країнами змістився у бік гуманітарної допомоги та популяризації української культури.

Громадяни України, які отримали тимчасовий захист у Болгарії, отримали певні права: право на працю та професійне навчання, освіту, соціальну допомогу, медичну допомогу, допомогу з житлом.

Болгарія, як держава-член ЄС, має з Україною угоду про безвізовий режим [17]. Він гарантує українцям можливість в'їхати до «країни троянд» лише на підставі біометричного паспорта та перебувати у державі без оформлення документів у термін до 90 днів. Тому отримувати візу перед подорожжю не потрібно. Також з перших днів повномасштабного вторгнення Болгарія значно спростила вимоги до документів. Українці можуть потрапити до країни на підставі будь-якого документа, що підтверджує особу: закордонний паспорт старого зразку, паспорт громадянина України, водійське посвідчення, для дітей до 14 років – свідоцтво про народження [13].

З 15 березня 2022 р. болгарський уряд почав впроваджувати нову систему реєстрації для тимчасового захисту переселенців з України [6]. На мапі реєстраційних пунктів тимчасового захисту можна побачити близько 130 пунктів реєстрації в різних містах Болгарії (станом на 10 травня 2022 р.).

Вимушені українські переселенці мають змогу самостійно шукати житло в оренду [10] або безкоштовно [5]. Частина українців мають змогу проживати в готелях до початку курортного періоду.

Українці та члени їхніх сімей, яким надано притулок або міжнародний захист у Болгарії, мають право працювати в Болгарії без дозволу на доступ до ринку праці. Люди, які мають статус біженця чи гуманітарного статусу, можуть зареєструватися в Бюро праці. А громадяни України, які мають необхідні документи, що підтверджують болгарське походження, можуть почати працювати відразу після реєстрації в Агентстві зайнятості навіть до отримання посвідки на проживання [9].

Українці у Болгарії можуть отримати освіту. Регіональні управління освіти країни приймають заяви від українців, які шукають або отримують міжнародний чи тимчасовий захист, з питань запису своїх дітей у садок чи школу [8]. Залежно від віку, закінченого класу, місця розташування та бажання батьків, дітей дошкільного віку та учнів направляють до конкретного навчального закладу. Також можна відвідувати безкоштовні курси з вивчення болгарської мови. Наприклад, у Софії можна вивчати болгарську на базі організацій Болгарського Червоного Хреста, Карітас, фонду «Reachout» та ін. [2].

У Болгарії діє декілька програм фінансової підтримки українців: разова фінансова допомога – 375 левів (180 €); цільова виплата на оформлення ідентифікаційної картки – 75 левів (38 €); допомога на опалення; щомісячна фінансова підтримка для родин з низьким рівнем доходу; виплата від ООН [12].

Українська громада в Болгарії активно допомагає як у питанні надсилання гуманітарної допомоги на території України, так і у допомозі тимчасовим переселенцям з України, які вимушено опинилися на території Болгарії. При організаціях СУОБ «Мати Україна» у Софії [16] та «Співдружності Українців у Болгарії «Український Дім» [14] у Варні створено волонтерські центри, які допомагають необхідними речами українським вимушеним переселенцям [18].

Протягом 2022 року реалізовані у Болгарії проекти були спрямовані як на інформування болгарського суспільства про катастрофічні наслідки війни росії проти України та злочинні дії кремля, так і на популяризацію української культури.

Посольством разом з партнерами проведено такі заходи: програма документального кіно, присвяченого Україні (8–11 березня, Софія), перегляди на центральній площі у Софії міжнародних благодійних марафонів #SaveUkraine – #StopWar та #Embrace Ukraine – #StrivingTogether (27 березня, 21 червня), презентація книги

болгарського письменника С. Нахума «Втеча з Криму» (7 квітня, Софія), фотовиставка «росія повинна припинити свою криваву агресію проти України» (15-30 квітня, Софія), благодійна кампанія «Дари книга за українсько дитині» під патронатом Першої Леді України О.Зеленської (надруковано та розповсюджено 6 тис. українських книг), благодійні покази Днів українського кіно в рамках «Всесвітнього кінематографу на підтримку України» (18–20 квітня, 16–19 травня, Софія), фотовиставка «Стоп агресії росії проти України» в Народних Зборах Болгарії (21 квітня, Софія), виставка фоторобіт "Український світ Марії Примаченко" (16 травня–14 червня, Софія), фотовиставка "100 Days Of Russian WoARld" (4–5 червня, Русе, 28 червня–28 липня, Софія), показ спеціальної української програми "Поглянь на Україну іншими очима!" в рамках OKO – International Ethnographic Film Festival у Болгарії (24–26 травня, Софія), презентація наукового збірника «Крим. Исторически преглед» (13 червня, Софія) [7].

Таким чином, гуманітарно-культурне співробітництво між Україною та Болгарією у 2022 р. змінило свою пріоритетність у бік захисту українців з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну. Понад півмільйона українців знайшли тимчасовий притулок на території Болгарії. Але чіткої програми розселення та регулярної фінансової допомоги біженцям болгарський уряд не має. З іншого боку, активізувалася діяльність української діаспори в «країні троянд» та посилилася популяризація української культури.

Список використаних джерел:

1. Безплатні курсове по болгарски език. URL: <https://ukraine.gov.bg/bg/bulgarian-language-courses/> (дата звернення: 15.12.2022).
2. Вісник Ради Народних міністрів Української Народної Республіки. 15 березня 1918. № 9.
3. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. *Державний комітет статистики України* : веб-сайт. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/> (дата звернення: 15.12.2022).
4. Головченко В. І., Солдатенко В. Ф. Українське питання в роки Першої світової війни: Монографія. К. : Парламентське вид-во, 2009. 448 с.
5. Доброволците осигуряват настаняване. URL: <https://ukraine.gov.bg/bg/properties-list/> (дата звернення: 15.12.2022).

6. Карта на регистрационните служби за временна закрила. URL: <https://ukraine.gov.bg/bg/issuance-of-temporary-protection/> (дата звернення: 15.12.2022).

7. Министерство на външните работи. URL: <https://www.mfa.bg/> (дата звернення: 15.12.2022).

8. Министерството на образованието и науката (МОН) приема заявления от украинци за записване в училище. *Министерството на образованието и науката*. URL: <https://ukraine.gov.bg/bg/education/> (дата звернення: 15.12.2022).

9. Заетост на лица от български произход. *Министерство на труда и социалната политика*. URL: <https://www.az.government.bg/pages/zaetost-na-lica-ot-bulgarski-proizhod/> (дата звернення: 15.12.2022).

10. Намиране на жилище под наем. URL: <https://ukraine.gov.bg/ua/find-accomodation/long-term-accommodation/> (дата звернення: 15.12.2022).

11. Огієнко І. Україністика в Софійському університеті. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 21–26.

12. Официален сайт на Агенция за социално подпомагане. URL: <https://asp.government.bg/bg/kontakti/teritorialni-strukturi/> (дата звернення: 15.12.2022).

13. Сайт болгарської митниці. URL: <http://customs.bg/bg> (дата звернення: 15.12.2022).

14. Співдружності Українців у Болгарії «Український Дім». URL: <https://cutt.ly/ILZtvX1> (дата звернення: 15.12.2022).

15. Стрельникова І. Ю. Встановлення міждержавних зв'язків УСРР у 1921–1922 рр. *Правові новели*. 2014. № 2. С. 12.

16. СУОБ «Мати Україна» у Софії. URL: <https://www.facebook.com/MatiUkraine> (дата звернення: 15.12.2022).

17. Угода між Кабінетом Міністрів України і Урядом Республіки Болгарія про взаємні поїздки громадян (від 23.12.2004). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/100_058#Text (дата звернення: 15.12.2022).

18. Хуманитарна помощ. URL: <https://ukraine.gov.bg/bg/humanitarian-help/> (дата звернення: 15.12.2022).

RUSSIAN-UKRAINIAN WAR: THE DANGER OF COMPROMISE

Povazhna Anna,

PhD,

currently Associate Professor

of Social Philosophy and Management Department,

Zaporizhzhia National University,

hannapovazhna@gmail.com

Today global security is going through its greatest crisis since World War II. A nuclear state, a permanent member of the UN Security Council, is waging a war on the territory of Europe and does not hide its desire to establish its control over other states, including NATO members. One of the factors in this crisis is an attempt of Western democracies to compromise with Russia, ultimately at the expense of Ukraine and Ukrainians. Western leaders even proposed to sacrifice some of Ukraine's territory to save Putin's face. They explain the need for dialogue with the Russian president with the only goal - to avoid worse scenarios such as food crisis, protracted war, use of weapons of mass destruction, etc.

Western governments have been trying to pursue a policy of involving Russia in a dialogue and cooperation for a long time. Neither the suppression of freedoms in Russia itself, nor aggression against neighboring countries, nor even special operations in Western countries could influence this policy. Restraint and dialogue have become fundamental principles in NATO's policy towards Russia since the 2014 aggression against Ukraine.

The President of the United States expressed his concerns that the leader of the aggressor state has no way out of the war now. The Western media regularly publishes articles about the importance of creating the right conditions for a "victorious retreat" of the Russian leader.

The New York Times editorial "The War in Ukraine Is Getting Complicated, and America Isn't Ready", is a good example. European politicians, for instance, the Italian government, published a similar narrative about concessions and restrictions for Ukraine sovereignty.

The NYT editors emphasize the support of Ukraine, emphasize the importance of the struggle for rights and freedoms, but in fact propose the exact opposite. The NYT offers to give Putin what he wants. Argument is that the restoration of territorial integrity of Ukraine is impossible. In this article we see a call to the White House and the West to prepare Ukraine for a defeat. To do this, President Biden is required to warn Zelensky that armed

support will be limited. This is what governments are duty bound to do, not chase after an illusory “victory” (of Ukraine in the war), the article said [1].

Everyone knows that international politics are primarily guided by a country's own interests, but Ukraine's security is an indisputable part of the world security system. The stability of the world economy depends on global security. That is why forcing Ukraine to make concessions to the aggressor, which will eventually lead to the defeat of Ukraine, will lead to strategic damage to all Western democracies.

Ukraine's Permanent Representative to the United Nations Sergiy Kyslytsya constantly emphasizes the inadmissibility of compromises with the aggressor at the expense of Ukraine's interests.

“I think society in Britain is smart and educated enough to remember history. I want to remind you of the agreements signed between Chamberlain and Hitler in 1938... Less than a year later World War II began. So, if we have learned anything from the recent history of Europe, we must avoid in any possible way any agreements similar to the agreement between Hitler and Chamberlain in 1938,” Sergiy Kyslytsya told Times Radio [2]. He noted that if one of the European politicians begins to introduce the idea to the public of ending the war at the expense of Ukraine's concessions to the aggressor, it will be a dangerous and irresponsible action that will cause strategic damage to the West. Would President Roosevelt come to an agreement with Hitler by offering for Germany to keep a part of captured Europe? Of course, not. In the end, the United States has raised the importance of countering Putin when they've called the US aid to Ukraine a Lend-Lease.

The strategic damage to Western democracies from Ukraine's defeat will be in both: economy and security.

Economic dimension.

It should be noted at once that despite the fact that Ukraine is fighting this war and Western partners are only helping with weapons, many people around the world see this confrontation as a conflict between Russia and NATO. Accordingly, Ukraine's loss in the war will be perceived as a loss for NATO, in particular the United States and Britain. The loss of international influence inevitably leads to problems in international trade, energy sector, and so on. Russia is losing nothing economically, it is already under the toughest sanctions in history, in the greatest isolation. Also, Russia has never believed in sanctions, because it believes that the EU and the United States are too willing to cooperate with it, and therefore sanctions, if any, are insignificant and temporary. One could say that after 8 years of restraint

through dialogue Russia has developed an immunity to sanctions and the Kremlin does not perceive sanctions as a threat today, even such as disconnecting from SWIFT or blocking Nord Stream 2.

The war in Ukraine has already become a problem for the export of Ukrainian grain through the Black Sea ports. And the freezing of the armed conflict (allowing Russia to remain in the occupied territories) will prolong this problem for years.

The occupation of Ukrainian territories is accompanied by looting and destruction of civilian infrastructure. It will also increase the direct costs of Western donors, the United States and the EU to help rebuild Ukraine. The arrival of investors is also questionable when the West signals that it is ready to sacrifice Ukraine's security. Will they be willing to invest here, realizing that peace is temporary and uncertain? The answer is obvious.

Security dimension.

Attempts to please the Kremlin and the policy of dialogue have repeatedly shown that the aggressive appetites of the Russian leader have only grown, and the ruthlessness in special operations abroad has become increasingly widespread.

As much as the West tried to resolve all disputes with Russia through diplomacy, it only got worse. The key to understanding this Kremlin policy is the Russian mentality, a mentality that perceives tyranny and aggression as the norm. This is the domination of power over the law. Every attempt by the Western to find an understanding is perceived by Russians as a sign of weakness, as an open door to a new aggression in the world. Concessions with Putin are a signal of impunity. This is a signal of the West's weakness. Russia, despite sanctions, will not refrain from new aggression.

Concessions will not bring the "peace for our time" Chamberlain once mistakenly predicted by signing a peace treaty with Hitler. The feeling of impunity will be decisive for further tyranny, even after Putin leaves. The only question is when the next attack will take place and who will be its target - Moldova, Georgia, Ukraine again or someone else. NATO countries are not exempt - there are threats to Poland and the Baltic states. The occupied Crimea has become a military base for Putin from which he launches his missiles across Ukraine. Tomorrow he can do the same with other countries in the region [3]. If the Kremlin does not signal readiness for dialogue in any way, then Western politicians should not waste time.

For the past 20 years, Russia has constantly demanded diplomatic and economic concessions from other states, but has not offered the same in return. When a compromise is made for the one side, it is not a compromise,

it is a surrender of the interests of the conceding side in the hope of the adequacy of Russia, which never comes. Now it's time to put everything in its place.

Ukraine is fighting for its democratic future. If Western democracies turn away from Ukraine, other countries will not see the point in fighting for democratic Western values. This will be a significant blow to the image of Western democracies especially among developing societies that are still determining which route to take. Development towards democracy will be viewed with skepticism due to the Ukrainian example, and that includes Europe and the United States.

Also we must remember about China and its territorial claims to Taiwan. Russia's impunity will be the best example for the new aggressor.

These factors will destroy the remnants of the global security system, in which the West still dominates today.

Ukraine is interested in peace. However, the key mistake Western partners made before was to negotiate with Putin first and then simply tell Ukraine "what Russia wants." An even bigger mistake is to reduce everything to the fact that peace depends on Ukraine.

In a comment to the Montaigne Institute, French ex-diplomat and ambassador to Syria Michel Duclos said the decision on how to end the war depends on Ukrainian President Zelensky. Such a shift of responsibility from the aggressor to the victim is cynical and unacceptable for modern Western diplomacy. Demands to end the war should be addressed to the aggressor, not the victim. By saving Putin's face, Western politicians are losing their own. The end of the war is the only scenario that can save face for Russia.

Fortunately, many Western politicians understand these challenges. They understand that the West needs the support of Ukraine and the victory of Ukraine no less than Kyiv does. Now is the time for a coherent policy and concerted action by the EU and the US. Ukraine will never accept the occupation of its territories. Any assumptions that Ukraine will agree to this are incorrect, not only from a military but also a political point of view. Ukrainians as a nation will never allow the country's leadership to cede a part of the country's territory to another state. In Ukraine this would be a political suicide. Ukrainians are not afraid to resist a government that society believes is betraying national interests. There are already two vivid examples in the modern history of Ukraine when society opposed the presidential election fraud in 2004 and the criminal refusal of President Yanukovich's European integration in 2013.

The Minister of Foreign Affairs of Ukraine Dmytro Kuleba clearly defined *4 criteria for victory from the Kyiv's point of view* in his interview:

1. Liberation of the occupied territories, including the Crimea and Donbas.

2. Payment of reparations.

3. Condemnation of war criminals and those who have committed crimes against humanity.

4. Consolidation of Ukraine's place in European integration [4].

Today there is a clear consensus in Ukrainian society that the only formula for victory is to restore Ukraine's territorial integrity, including Donbas and Crimea. The same opinion is held by the Ukrainian government, as well as the military. Accepting any other option for Ukrainians will mean the defeat.

So, we, Ukrainians, are fighting today for our freedom, independence, for the right to be free people on our land. We pay a high price for our victory. We have to win, no matter what it costs, because if we lose, Ukraine will not exist, and Europe will be completely different: without stable global security and with an uncertain economic future.

References:

1. The War in Ukraine Is Getting Complicated, and America Isn't Ready. *The New York Times*. May 19, 2022. URL: <https://www.nytimes.com/2022/05/19/opinion/america-ukraine-war-support.html> (Last accessed: 12.12.2022).

2. Kyslytsya S. Should Ukraine accept a deal with Russia to end the war? URL: <https://youtu.be/UayLektpTxA> (Last accessed: 12.12.2022).

3. Люзія компромісу б чому поступки Путіну стануть поразкою Заходу. Відповідаємо New York Times. 25 травня 2022. *Європейська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.euointegration.com.ua/eng/articles/2022/05/25/7139970/> (Дата звернення: 12.12.2022).

4. Duursma M. Minister Koeleba: "Nu pas beseft de EU dat Oekraïne bij de Europese familie hoort". 17 mei 2022. NRC : web-site. URL: <https://www.nrc.nl/nieuws/2022/05/17/minister-koeleba-nu-pas-beseft-de-eu-dat-oekraïne-bij-de-europese-familie-hoort-a4124690> (Last accessed: 12.12.2022).

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ АГРЕСІЇ

Солових Віталій Павлович,

доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

vpsolovikh@karazin.ua

Збройна агресія Росії проти України та заподіяні нею руйнування українських міст, інфраструктури, мінне забруднення сільськогосподарських земель, значні соціально-економічні та гуманітарні проблеми, все це актуалізувало розмови на міжнародному рівні щодо необхідності впровадження після завершення війни аналогу «Плану Маршалла» 1948 – 1952 рр. для України.

Оригінальний план став одним з ключових прикладів комплексної програми фінансово-економічної допомоги у світовій історії і мав низку довгострокових наслідків, що довели його ефективність. Серед них слід згадати спільну роботу щодо розробки, впровадження та його реалізації представниками США та європейських країн. Саме *багатосторонній формат* дозволив не лише вирішувати короткострокові завдання, а й вибудувати стратегію подолання структурних соціально-економічних проблем. *Проведення широкого спектру реформ* в європейських країнах, налагодження механізмів координації планів відбудови забезпечило формування *практичних взаємовідносин* між країнами, проклавши шлях економічній інтеграції в 1950-ті рр. Програма мала і *безпековий* вимір, оскільки будучи поєднаною з розбудовою Північно-Атлантичного альянсу дозволяла зміцнити європейський фланг НАТО в умовах холодної війни. Не слід забувати й про політичні цілі протидії розповсюдженню комунізму в умовах холодної війни.

Не дивлячись на те, що загальний рівень допомоги в 13 млрд 325 млн дол. (що дорівнює 164 млрд 605 млн сучасних дол.) її рівень фактично не перевершував 3% від ВВП країн-реципієнтів [1]. Тому її практичний ефект залежав не лише від рівня фінансування, а й від створення унікальної моделі, що поєднала багато новацій в управлінні нею та чітке визначення пріоритетів програми. Саме тому досвід оригінального «Плану Маршалла» є затребуваним і про нього періодично згадують, намагаючись реалізувати довгострокові

програми відновлення різних країн після військових конфліктів та війн. Слід зауважити, що не всі подібні програми виявились успішними, підтвердженням чому є програми допомоги Афганістану та Іраку після 2001 р.

Щодо України перші спроби розробки нового «Плану Маршала» були зроблені ще в 2017 році. Тоді колишній прем'єр Литви Андрюс Кубілюс виступив головним лобістом цієї ідеї. Його проект, презентований з березня по листопад, передбачав виділення ЄС 5 млрд євро щорічних інвестицій в українську економіку на 10 років.

Але тоді Україна отримала досить стриману реакцію. Єврокомісар з питань політики розширення та сусідства Йоганнес Ган заявляв, що вже наявні всі необхідні для підтримки України інструменти та гроші будуть виділятися виключно після реформ і тому потреби в розробці нового Плану практично немає. Неофіційно в Брюсселі тоді підкреслювали, що пропонувати великий інвестиційний план допомоги тільки одній Україні було б неправильним кроком, так як європейські політики та чиновники віддавали пріоритет саме багатосторонній допомозі через механізми «Східного партнерства» для України, Грузії та Молдові, що й було реалізовано лише частково [2].

Ситуація почала стрімко змінюватись після 24 лютого 2022 року. Масштаби руйнувань та заподіяної шкоди на території України в результаті нового етапу російської військової агресії перевершив всі інші конфлікти в Європі після Другої світової війни. Зрозуміло, що в таких складних умовах для української економіки питання про економічну допомогу протягом війни та для відбудови країни почали ширитись відразу після того, як російські плани «бліцкригу» провалились в березні 2022.

На цей раз, на противагу від 2017 року, серед головних прихильників розробки «Плану Маршалла 2.0» для України виступили і багато ключових європейських політиків. Серед них були прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, (виступ 8 березня на зустрічі із лідерами країн Вишеградської четвірки, де він запропонував розглянути питання розробки нового Плану Маршалла для України); прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький (ще 19 березня перед засіданням Європейської ради він зауважував, що надія українців на суверенітет має ґрунтуватися на реальній основі, а саме на Плані Маршалла 2.0 для України). Голова Європейської ради Шарль Мішель напередодні конференції донорів в Варшаві на початку травня

2022 р. також підтримав ідею про необхідність розробки європейського «Плану Маршалла» для відновлення України, неодноразово до неї повертався і єврокомісар Йоганес Ган та інші представників європейського політикуму. Додатково цю ідею періодично згадували в пресі (наприклад в Financial Times, The Guardian, The New Statesman, Le Monde тощо). До того ж над її розробкою почали працювати різні європейські аналітичні центри (як «Програма реконструкції України» запропонована групою експертів Британського центру досліджень економічної політики [3] та рекомендації Німецького фонду Маршалла [4]).

Першою великою міжнародною багатосторонньою зустріччю, на якій було презентовано українське бачення програми економічної відбудови України стала Конференція в Лугано 4-5 липня 2022 р. На ній уряд України представив десятирічний план Маршалла для відновлення України з бюджетом не менш 750 мільярдів доларів, не враховуючи інвестицій у оборону та безпеку держави [5]. Цей план передбачав не лише відбудову зруйнованої війною інфраструктури, але й будівництво абсолютно нової – більш ефективної, сучасної та екологічної держави. Для фінансування проекту планували залучити партнерські гранти, кредити та приватні іноземні інвестиції [6]. До того ж український уряд наголошував на необхідності використати в якості джерела наповнення програми заблоковані в західних країнах статки Росії. Реалізація плану повинна була розпочатись в 2022 році – незалежно від того, чи припиняться бойові дії. Реакція на цю пропозицію була стримано оптимістична. Але в той же час залишились відкритими питання щодо реальних джерел фінансування та конкретних зобов'язань країн-донорів, оскільки такі цифри та й дизайн управління цим Планом викликав багато зауважень з боку європейських партнерів.

Не дивлячись на обговорення цього проекту влітку 2022 року, Україна мала складну ситуацію із фінансуванням не лише відновлення, а й поточних видатків бюджету. Загальне від'ємне сальдо досягало від 2,4 до 6 млрд дол. щомісяця з березня по серпень 2022 року [7, р. 3]. Такі постійні затримки, не дивлячись на значний загальний обсяг термінової фінансової допомоги що на середину грудня 2022 р. склала близько 30,3 млрд євро [8], ставила під сумнів готовність ЄС та європейських країн взяти на себе лідерство та відповідальність за реалізацію Плану Маршалла 2.0 для України.

Черговою спробою розглянути питання створення проекту відбудови України за європейської ініціативи стала конференція в Берліні 25 жовтня 2022 року). На ній політична підтримка ідеї програми післявоєнної відбудови України була поєднана із продовженням надання необхідної допомоги на час війни, про що свідчила спільна заява канцлера ФРН Олафа Шольца та голови ЄК Урсули фон дер Ляйен, що відбудова України буде «викликом для поколінь».

Відновлення за західним сценарієм передбачало реалізацію плану з допомогою створення нового інклюзивного інструменту, а саме Європейської платформи з відбудови, яка мала поєднати зусилля на рівні G7 та України. Призначення американського координатора мало забезпечити формування міжнародної коаліції задля реконструкції України. Координатор мав би тісний зв'язок із Єврокомісією, так як процес відновлення мав також на меті підготувати Україну до членства в ЄС. Велике значення надавали питанню підзвітності і прозорості використання грошей.

Слід зазначити, що українські пропозиції часів конференції Лугано залишились трохи осторонь, так як тривало обговорення ключових для європейців питань, таких яким має бути фінальний дизайн управління проектом, централізований чи децентралізований, якою має бути інституція з відновлення – міжнародна чи державна; яким буде джерело фінансування та формат фінансової допомоги (гранти чи позики); як поєднати зусилля різних донорів (країн, міжнародних організацій та приватного сектору); як не допустити повторення помилок програм відновлення Афганістану, які не дивлячись на свій значний обсяг, в підсумку не призвели до необхідного результату [9]. До того ж додавалась відсутність конкретних грошових зобов'язань країн-донорів, які скоріше були готові брати на себе лише зобов'язання щодо термінової фінансової та військової допомоги. Відсутність міжнародних механізмів використання російських активів ставило під питання й ці можливості наповнення платформи з відбудови. Загалом за фінансовими пропозиціями Берлінська конференція вийшла значно стриманішою, однак більш реалістичною із залученням всіх потенційних донорів України. Практичним результатом зустрічі стало покращення взаємодії із міжнародними організаціями, такими як МВФ та підготовка наступної конференції донорів влітку 2023 р. у Великій Британії.

Підсумовуючи, відзначим, що не дивлячись на плідні дискусії, розробка та впровадження проекту «Плану Маршалла 2.0» ще надто далека від завершення і досі має значну кількість викликів не лише для української, а й європейської дипломатії. Так, не дивлячись на публічну підтримку об'єднання «Єдині за Україну» про необхідність реалізації «Зеленого Плану Маршалла» для України, можна констатувати, що серед європейського політикуму та багатьох країн досі не сформований остаточний консенсус щодо цієї ідеї. В черговий раз це продемонструвала позиція Угорщини в кінці 2022 року під час погодження макрофінансової допомоги на 2023 р. для України в розмірі 18 млрд євро, коли Будапешт дуже швидко перетворив це питання на предмет торгів із ЄК. До цього слід додати загрози потенційної рецесії в 2023 році, що звузить політичні можливості прихильників проекту відновлення України. Залишаються й інші, більш ґрунтовні *безпекові* зауваження. Слід погодитись із дослідником оригінального Плану Маршалла Беном Стейлом, який наголошує на необхідності вирішення спочатку безпекових викликів для України, надання їй реальних гарантій проти російської військової загрози [10]. Лише в цьому випадку проект економічного відновлення спрацює, тому правильне розташування пріоритетів серед європейських країн та її дипломатичних структур щодо проекту Плану Маршалла 2.0 відіграє величезну роль для майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Marshall Plan. *History* : web-site. URL: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan-1> (Last accessed: 21.12.2022).

2. Максак Г. ЕС не уверен в Украине: почему Брюсселю не нравится План Маршалла. *Українська Призма. Рада зовнішньої політики* : веб-сайт. 2017. 6 лист. URL: <http://prismua.org/eu-not-sure-ukraine-brussels-not-like-marshall-plan/> (Дата звернення: 21.12.2022).

3. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. *The Centre for Economic Policy Research (CEPR)* : web-site. URL: <https://cepr.org/about/news/blueprint-reconstruction-ukraine> (Last accessed: 21.12.2022).

4. A Marshall Plan for Ukraine. *The German Marshall Fund of the United States (GMF)* : web-site. URL: <https://www.gmfus.org/marshall-plan-ukraine> (Last accessed: 21.12.2022).

5. План відновлення України. *Відновлення України* : веб-сайт. URL: <https://recovery.gov.ua/> (Дата звернення: 21.12.2022).

6. Вінокуров Я. План Маршалла з полів Лугано: як будуть відбудовувати Україну за 750 мільярдів доларів. *Економічна Правда* : веб-сайт. 2022. 5 лип. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/5/688861/> (Дата звернення: 21.12.2022).

7. Ukraine-Analysen. Nr. 276. 15.12.2022. *Länder-Analysen* : *web-site*. URL: www.laender-analysen.de/ukraine (дата звернення: 21.12.2022).

8. Ukraine Support Tracker. *The Kiel Institute for the World Economy*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/?cookieLevel=not-set> (дата звернення: 21.12.2022).

9. Богуславець М. Новий план Маршалла для України: платформа у форматі Рамштайн і Фонд відновлення. *Дзеркало тижня*. 2022. 27 жов. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/v-ochikuvanni-vidbudovi-pjat-zapitan-na-jaki-dosi-nemaje-vidpovidej.html> (дата звернення: 21.12.2022).

10. Steil B. No Marshall Plan for Ukraine. Geography and Geopolitics Dictate a Different Reconstruction Model. *Foreign Affairs*. 2022. 13 May. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-05-13/no-marshall-plan-ukraine> (дата звернення: 21.12.2022).

ЦИФРОВА ДИПЛОМАТІЯ В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Солових Євгенія Миколаївна,

кандидатка політичних наук,

доцентка кафедри міжнародних відносин,

міжнародної інформації та безпеки

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

j.m.solovikh@karazin.ua

У наукових колах на сьогодні існує не одна сотня визначень щодо поняття «дипломатії». Одне з них – це «мистецтво приборкувати силу». Серед всіх видів дипломатії, які існують, зокрема – офіційна, культурна, економічна, човникова, кулінарна, спортивна, гуманітарна та інші, саме цифровій дипломатії відводиться важлива роль не лише

у якості «приборкувача сили» на міжнародній арені, але й у якості ефективного інструменту міжнародної комунікації. Так, після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну саме цифрова дипломатія стала тією глобальною площадкою, де відбувалась взаємодія між різними акторами – від політичних лідерів та представників дипломатичного корпусу до кожного індивіда в окремо взятій країні. І кожне слово, сказане людиною, що прямо чи опосередковано стосується війни Росії з Україною, залишається під прицілом не лише громадськості або представників медіа-середовища окремої країни, а й взагалі всього світу. Цифрова комунікація впливає не тільки на формування ставлення окремої людини до певної події, а іноді і формування політики цілої держави.

Тому метою роботи є використання сучасних інформаційних технологій як інструменту дипломатії та її вплив на зовнішню політику держави.

Сучасною новою технологією дипломатії є так звана «цифрова дипломатія», яку ще називають «публічна дипломатія 2.0». Її стрімке розповсюдження пов'язано зі зростанням ролі соціальних мереж в суспільному житті та їх проникненням у сферу політики. Цифрова дипломатія надає можливість державним і недержавним учасникам політичного процесу донести свою точку зору до багатомільйонної іноземної аудиторії в найкоротші терміни та з мінімальними витратами, отримати миттєву реакцію громадськості та ефективно реагувати та змінювати зміст своєї політичної та дипломатичної діяльності. Сам термін цифрова дипломатія («публічна дипломатія 2.0») вперше використав у своєму виступі заступник держсекретаря США Дж. Гласман у 2008 р., охарактеризувавши цим терміном новий підхід у рамках публічної дипломатії, який включає використання соціальних мереж, блогів, ігрових мобільних додатків у реалізації зовнішньополітичних завдань США (насамперед у боротьбі з тероризмом) [2].

Інший дослідник Н. Калл у своїх працях запропонував розділити зовнішньополітичну діяльність США в Інтернеті (цифрову дипломатію) на «публічну дипломатію 1.0» і «публічну дипломатію 2.0», відповідно до технологій, що використовуються при її реалізації (Web 1.0 або Web 2.0) [2]. «Публічна дипломатія 1.0» не передбачає двосторонньої комунікації та орієнтована на монологічну форму передачі інформації. Цифрові технології використовуються лише для публікації інформації (наприклад прес-релізів), яку може прочитати

будь-який користувач Інтернету. Проте, основним недоліком такої технології є те, що читач не може висловити своє ставлення до неї. Технології Web 2.0 передбачають користувачам не тільки переглядати інформацію, опубліковану на веб-сайтах, але й оцінювати їх вміст (коментувати, рекомендувати друзям, оцінювати тощо). Крім того, вони дозволили пересічним громадянам не тільки застосувати онлайн контент, але й самостійно створювати та публікувати його, що було не можливо в епоху Web 1.0. За словами Н. Калла «Public Diplomacy 2.0» має низку відмінних рис, зокрема: вона побудована на здатності інформаційно-комунікаційних технологій сприяти налагодженню стосунків у соціальних мережах та Інтернет-спільнотах; залежно від контенту, створеного користувачами (від коментарів у соціальних мережах і блогів до навчальних відео та змішаних програм навчання); вона працює в рамках «горизонтальних» мереж, побудованих на взаємному обміні інформацією, а не передачі інформаційних повідомлень «зверху вниз» [2].

Головна відмінність цифрової від класичної дипломатії полягає у широкому доступі до інформації населення, тісній взаємодії між окремими людьми та організаціями, більшою прозорістю. Це призводить до того, що у дипломатичному процесі можуть брати участь не тільки офіційні державні представники, але і майже кожна людина.

Цікавим є приклад спроби відомого американського бізнесмена Ілона Маска запропонувати своє бачення щодо урегулювання військової агресії РФ щодо України. Так, у жовтні 2022 року він опублікував у Твіттері своє бачення так званої «мирної угоди», яка викликала широкий резонанс як офіційних, так і не офіційних осіб. Серед українського політикуму та звичайних українців відповідна реакція була як від Президента України, радників Президента України, послів, політиків, громадських діячів. При цьому варто зауважити, що прояв цієї реакції був різним – як толерантним, так і надто емоційним. Відповідно, така надмірно емоційна реакція не залишилась не поміченою. Як наслідок – вона призвела до ситуації, коли компанія І. Маска звернулася з офіційним листом до Пентагону щодо необхідності оплати використання терміналів супутникового швидкісного інтернету Starlink, які виробляє компанія Ілона Маска SpaceX.

Другим яскравим прикладом прояву цифрової дипломатії є реакція у соціальних мережах колишнього посла України у Німеччині Андрія Мельника, який дуже критично та емоційно реагував на

поставки військової допомоги Україні від Німеччини в одній із соціальних мереж. На думку багатьох експертів, така емоційність не допомагала пришвидшити цей процес, а навпаки – лише гальмувала його.

І це лише два приклади, які показують, наскільки велика роль відводиться сьогодні саме цифровій дипломатії на процеси прийняття важливих зовнішньо-політичних рішень. Ми переконані, що використання сучасних інформаційних технологій є потужним елементом дипломатичного процесу. При цьому цей процес з кожним роком стає все більш публічним за рахунок можливості великої кількості людей виказати свою позицію щодо певних подій, явищ та процесів, а також більш прозорим, – завдяки вільному доступу до інформації значної кількості людей.

Список використаних джерел:

1. Краснопольська Т. М., Милосердна І. М. Цифрова дипломатія як основа нової публічної дипломатії. *Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр.* Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 69. С. 13-20. DOI <https://doi.org/10.32837/app.v0i69.1296>
2. Cull N. J. The long road to public diplomacy 2.0: the Internet in US public diplomacy. *International Studies Review*. 2013. № 15. P. 123–139.
3. Glassman J. K. Public Diplomacy 2.0 : A New Approach to Global Engagement. U.S. Department of State. 03.12.2008. URL : <http://2001-2009.state.gov/r/us/2008/112605.htm> (Last accessed: 05.12.2022).

ООН ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ БОРОТЬБИ УКРАЇНИ ПРОТИ АГРЕСОРА

Туйнова Таміла Костянтинівна,

здобувачка 2 курсу групи УМІ-22

факультету міжнародних

економічних відносин та туристичного бізнесу,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

tuinova2021umi12@student.karazin.ua

Збройні Сили України гідно чинять опір найбільшій за розмірами та кількістю ядерного озброєння країні у світі, з якою Україна має понад 50% спільного кордону включно з Республікою

Білорусь, чия територія слугує плацдармом для атак російської армії. Складною, але посилюючою задачею для українських дипломатів, послів, закордонних представників є вести цю боротьбу за захист суверенітету, територіальної цілісності та прав людини на світовій арені. Організація Об'єднаних Націй виступає однією з найважливіших платформ для розгортання опору агресії та висвітлення злочинів наймасштабнішого військового конфлікту в Європі з часів Другої світової війни.

Мета цієї роботи полягає у дослідженні можливостей механізму ООН із запобігання конфлікту і його врегулювання. Необхідно з'ясувати, якими інструментами Україна вже скористалася, щоб притягнути РФ до відповідальності, а що ще потребує тривалої наполегливої роботи. Також дослідження стосується шляхів позбавлення РФ статусу члена ООН.

Цілі ООН згідно з ст. 1 Статуту – це підтримувати міжнародний мир і безпеку, вживати колективні заходи для запобігання й усунення загрози миру, розвивати дружні відносини між націями на основі поваги принципу рівноправності й самовизначення народів, а також здійснювати міжнародне співробітництво.

Питання підтримки миру і забезпечення колективної безпеки, відповідно до Статуту ООН, віднесені до компетенції Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї. Рада несе основний тягар за підтримання миру і безпеки, хоча підпорядковується з деяких питань Генеральній Асамблеї ООН [3]. Діяльність Ради безпеки ООН з підтримки миру та безпеки полягає у запровадженні санкцій проти держав-порушників (включаючи військові операції проти них); введенні миротворчих формувань у зони конфлікту; організації постконфліктного врегулювання. Крім цього, Рада використовує примусові заходи, зокрема введення економічних санкцій, фінансових штрафів та обмежень і заборон на поїздки, розриву дипломатичних відносин.

Стосовно миротворчої діяльності, у міжнародній практиці виділяють чотири форми, які представив Генеральний секретар ООН Бутрос Бутрос-Галі у доповіді «Порядок денний для миру» в 1992 р.: превентивна дипломатія, миротворчість, підтримання миру та постконфліктне миробудівництво.

Найактуальнішими для нас наразі є друга і третя форми миротворчої діяльності. Миротворчість може включати мирні, тимчасові та примусові заходи. Якщо мирні засоби за ст. 33 не

виявилися дієвими, тоді Рада Безпеки ООН втручається в цю ситуацію та вживає заходів у відповідності до своєї компетенції тому числі шляхом примусу до миру. Примус до миру – це дії, які передбачають вжиття примусових заходів проти однієї чи кількох ворогуючих сторін з метою припинення збройного конфлікту. Примус до миру застосовується після того, як усі мирні засоби припинення конфлікту були вичерпані, а рішення ООН чи регіональних організацій не виконуються однією чи кількома сторонами конфлікту. Мета такого втручання полягає в створенні умов, які уможливають припинення бойових дій. Підтримання миру – це забезпечення присутності ООН в конкретному районі за згодою всіх зацікавлених сторін, яке, як правило, пов'язане з розгортанням військового та/чи поліцейського персоналу [7].

Також історія міжнародних організацій має свідчення про рішучі заходи щодо держав-агресорів в інституціональному аспекті. Так, 14 грудня 1939 року 20-а сесія Асамблеї Ліги Націй виключила СРСР зі свого складу за напад на Фінляндію та за бомбардування фінських цивільних об'єктів [5]. Щодо ООН, існує прецедент виключення країни засновниці ООН і постійного члена Ради Безпеки. Китайська Республіка (Тайвань) займала це місце протягом 1945-1971 рр., коли її змінила КНР. Асамблея навіть скасувала вимогу супербільшості під час ухвалення резолюції 2758. Рішення було прийнято 76 голосами проти 35 при 17 тих, що утримались [4].

Отже виключити РФ з ООН, як державу-порушницю міжнародного права та неправомірного володаря статусу постійного члена Ради Безпеки, можливо, зокрема за ст.18, №2. Однак можна припустити, що такий розвиток подій спричинить загальне реформування ООН, чого б не хотілося іншим постійним членам Ради Безпеки, бо окрім «китайського» сценарію, росію з ООН можна вигнати за югославським. Він першочергово ґрунтується на тому, що в 1991 році росія посіла місце СРСР всупереч процедурі та з порушенням Статуту ООН. Утім, будь-який зі сценаріїв спрацює лише у разі, якщо і у Радбезі, і в Генасамблеї буде тверда підтримка позбавлення росії членства в ООН [2].

Щодо здійснених рішень у штаб-квартирі в Нью-Йорку, через деякий час з 24 лютого, згідно з резолюцією 2623 «Єдність заради миру», Рада Безпеки скликала 11-ту надзвичайну сесію Генасамблеї стосовно вторгнення РФ в Україну 28 лютого 2022 р. Цю резолюцію у Раді Безпеки представили Албанія та Сполучені Штати: РФ

проголосувала проти, КНР, Індія та ОАЕ утрималися, всі інші проголосували «за». Так як це була процедурна резолюція, жоден з постійних членів не міг на неї накласти право вето. Ця сесія ГА ООН збиралася кілька разів і ухвалила наступні резолюції:

- Резолюція ES-11/1 від 2 березня 2022 вимагає від РФ негайно припинити незаконне застосування сили в Україні та вивести всі війська. Рішення було прийнято 141 голосом «за», «проти» проголосували п'ятеро (Білорусь, Корейська Народно-Демократична Республіка, Еритрея, РФ та Сирія) і 35 утрималися. Кваліфікація статусу Росії як агресора потенційно відкриває шлях до використання ст. 27 Статуту ООН, яка може позбавити РФ права брати участь у голосуванні щодо питань, які торкаються конфлікту в Україні. А отже призвести до теоретично можливого прийняття рішення щодо примусу Росії до миру [7].

- Резолюція ES-11/2 від 24 березня 2022 підтвердила колишні зобов'язання та зобов'язання ООН за її Статутом і повторно наголосила на вимозі до РФ вивести війська з суверенної території України. Співавторами резолюції стали 90 країн, вона отримала 140 голосів «за», 5 «проти» та 38 країн утрималися. Тут варто зазначити, що під час цього засідання ПАР представила інший проєкт резолюції щодо гуманітарної ситуації в Україні під назвою «L3». За словами постпреда України ООН С. Кислиці: «текст «L3» – це брат-близнюк невдалого проєкту РФ у Радбезі, де Росія отримала лише один голос у його підтримку».

- Резолюція ES-11/3 від 7 квітня 2022 призупинила права на членство РФ в Раді з прав людини. Ще під час голосування російська делегація оголосила про вихід із Ради ООН з прав людини. Донедавна єдиною країною, що була виключена з Ради ООН з прав людини, була Лівія. Це сталося у 2011 році як реакція на грубі порушення прав людини з боку режиму диктатора Муаммара Каддафі. Однак усунення Росії — це особливе рішення, тому що вперше з Лівією зрівняли постійного члена Ради Безпеки [6].

- Резолюція ES-11/4 від 12 жовтня 2022 підтвердила наміри переважної більшості не визнавати чотири регіони України, на які претендує Росія після так званих референдумів, проведених у вересні, і вимагала від Москви відмовитися від "спроби незаконної анексії". За цю пропозицію проголосували 143 держави-члени, п'ять проголосували проти, 35 утрималися.

• Резолюція ES-11/6 закликає Росію виплатити військові репарації Україні. Близько 50 країн стали співавторами резолюції про створення міжнародного механізму відшкодування збитків, а також реєстру для документування доказів і претензій. Під час засідання С. Кислиця зазначив, що: "Ця пропозиція стосується не лише Росії. Вона працюватиме на користь усіх тих, кому зараз загрожує або може загрозовувати застосування сили"[1].

Отже, на жаль, найвищі очікування стосовно регуляції й умиротворення російсько-українського конфлікту за посередництва ООН не справдилися або, принаймні, потребують більше часу. Через це в українських медіа і суспільстві значно знизився рівень поваги до ООН як інституту з підтримання міжнародного миру та безпеки. Однак, якщо оцінювати ситуацію більш критично і професійно, а не з точки зору пересічного громадянина, то здобутки Постійного представництва при ООН у зрушенні питання про відповідальність РФ за вчинені злочини та зруйновані життя викликають гордість за дипломатичний фронт України. Зокрема, через понад 8 років з моменту вторгнення РФ нарешті де-юре визнано країною-агресором, що дає надію на те, що Україна врешті-решт зможе повноцінно скористатися механізмом ООН із врегулювання конфлікту, зокрема звернутися до примусу до миру. Також резолюції ГА — це системоутворюючі документи, які впливають на рішення парламентів по всьому світові. Надалі рішення ГА будуть слугувати вагомими доказами проти РФ у Міжнародному суді, Міжнародному кримінальному суді, у Європейському Суді з прав людини, у національних судах тощо.

Список використаних джерел:

1. The UN and the war in Ukraine: key information. URL: <https://unric.org/en/the-un-and-the-war-in-ukraine-key-information/> (Last accessed: 15.12.2022).

2. Агеєв. В. Два шляхи вигнати Росію з ООН: як позбавити агресора права вето у Раді безпеки, і не тільки. *Європейська правда*. 18 жовтня 2022. URL: <https://www.euointegration.com.ua/articles/2022/10/18/7148832/> (Дата звернення: 15.12.2022).

3. Бондарчук Н., Чупира О. Актуальні питання забезпечення міжнародної безпеки в рамках реалізації права держави на самооборону. *Молодий вчений*. 2021. № 92. С. 93–97.

4. Кудрін Ф. Викинути Росію з ООН можливо. Фахівці пояснюють, як це зробити. *Український тиждень*. 2022. URL: <https://tyzhden.ua/vykynuty-rosiiu-z-oon-mozhlyvo-fakhivtsi-poiasniiut-iak-tse-zrobyty/> (Дата звернення: 15.12.2022).

5. Іваницька О. П. Проблеми й шляхи трансформації ООН у контексті російсько-української війни. *Політичне життя*. 2022. №3. С. 120–132. URL: <https://jpl.donnu.edu.ua/article/view/12640> (Дата звернення: 15.12.2022).

6. Росія і Рада ООН з прав людини: що далі? SWI : веб-сайт. URL: <https://www.swissinfo.ch/eng/47551310> (Дата звернення: 15.12.2022).

7. Філіпчук В. Міжнародна миротворчість та війна на сході України: чи є точки дотику? *Міжнародний центр перспективних досліджень*. 2016. URL: https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/t_mirotvorchist_a_5.pdf (Дата звернення: 15.12.2022).

Науковий керівник: Марченко Іван Сергійович, кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин імені Артура Голікова.

DIPLOMACY AND INDIVIDUAL: SEMANTIC AND LEGAL DIMENSIONS IN INTERNATIONAL LAW

Ulyashyna Liudmila Vitoldovna,

Dr., Associate Professor
of the Academic Department on Social Science,
European Humanities University,
liudmila.ulyashyna@ehu.lt

Diplomacy from ancient times has been recognised as a vital instrument for maintenance of international peace, security and promotion of friendly relations among nations. The practice of diplomacy has been based on extensive use of symbols, rituals and ceremonies [14, p.91–114]. Traditional understanding of the nature of diplomacy rested on inequality of the human and the state with respect to activities on the international level. Traditionally, international law knew only one exemption towards an individual in that respect – the diplomatic intercourse, where individuals in

their capacities as representatives of a State have possessed the needed privileges and immunities for carrying out functions of diplomatic missions. Nowadays, individuals as holders of substantive rights that allow them to operate at the international level became independent agents whose status goes beyond the classical status as “object” or “subordinate to the state” [9, art. 1] and even the current wording “beneficiaries” [19, p. 9] which has been developed by international monitoring bodies towards individuals does not sound as naming a fully independent agent. Meanwhile, in spite the fact that procedural capabilities of individual to act at the international level have been probably more of derivatives of capabilities of states and were “granted” as a result of will of state parties in order to create and additional mechanism for monitoring of implementation of international obligations, de facto role of individuals and their associations in the modern diplomacy is impossible to overestimate. The Nobel Prize 2022 [1] provides an additional impetus to study diplomacy from the perspective of legal framework and semantics of modern international law for clarifying the role and the mandate of an individual’s activities. In this paper, diplomacy will be understood (Constantinou, Der Derian) [8, p. 1-24] as *umbrella term for describing a wide-range of activities undertaken not only by state but any kind of nonstate actors including businesses, civil society groups and non-governmental organizations (NGOs), and supra-national institutions*. The object of the study is a *lex specialis* regime of individual as an actor of activities aimed to promote and protect values and objectives of the human rights envisaged by treaties, including the UN Charter. Its subject is semantic features which are used to define the role of individuals in activities attributed to diplomacy. The aim of the study is to reconcile the terminology which has been created to express the main purposes of diplomatic missions to maintain the peace among nations with the modern international human rights discourse. The first part introduces a theoretical and normative framework of individuals at the international level, the second part presents terms which shall be digested by the modern dictionary of diplomacy. Conclusions sum up the findings.

Individual: rigid framework and evolution

As the only “full-fledged” subject of international law – a state [10, p.125] [29, p.205] having *legal capacity, legal ability* and *delictual capacity* enters into agreements at the international level. Logically, a state is represented by diplomatic agencies and agents (humans). The current language of diplomatic relations being rooted in customary law was codified in 1961 [28] to envisage the legal regime on consular relation and to define

accordingly the categories of individuals involved: head of the mission, members of the mission, members of the staff of the mission, members of the diplomatic staff, diplomatic agent, members of administrative and technical staff, members of the service staff, private servant. All terms defining individuals referred to the following key words: "sending State", "receiving State" "diplomatic rank", "functions of the mentioned categories" [28, art. 1]. That illustrates that the individuals within the "classical" diplomacy area depend fully on their "sovereign" – the "sending State" which determines their rights, obligations, functions and responsibilities. New legal order in international law, established with adoption of the United Nations Charter, the Universal Declaration of Human Rights laid foundations for the international human rights law which normatively recognized fundamental human rights as a target for international protection. A new vocabulary has been introduced and sounded as follows: "recognition of the inherent dignity and of the equal and inalienable rights of all members of the human family is the foundation of freedom, justice and peace in the world" [27, Preamble]. However, the real, rather than declarative value of the acts, could only be revealed under the condition that the essence of the concept of human rights and freedoms would also be reflected in the traditional concepts of international law. The view of the individual as a voiceless "subject" or even or even as an «object» on a par with the territory of a particular state did not comply with the stated objectives of the international community. In 1965, O'Connell opposed inclusion of individuals amongst objects of international law and substantiated the need to change the then-existing division of legal *actors* into subjects and objects. He wrote that the place and role of the individual in international law affects "the heart of the philosophy of law": "*Can this be true: while claiming that the well-being of the individual is the purpose of law, deny this individual the possibility to implement their rights? Can the proclaimed well-being be reached, if the person themselves is "instrumentalized" in the law, rather than acting as an independent actor?*" [21, p. 116]. Representatives of the positivist trend in law insisted on the different: since there is no rule of international law that recognizes that individuals have rights of subjects, they should remain "objects", and authority over them will be carried out by the state [24, pp. 140-150] [20, p.325]. "*Individuals – Professor A. Cassese agrees with the normative approach: "have long been under the exclusive control of the states, and if they found themselves mentioned in international treaties, it is only as 'beneficiaries'".* Cassese notes, however, that the situation has changed due

to the fact that individuals are regarded as holders of substantive rights that allow them to operate at the international level. In this case, the author notes, new actors have *limited* legal capacity: they are endowed with certain rights and powers while performing actions for the implementation of their rights, including in court proceedings and in the implementation of the decisions process [7, p.47]. Human rights treaties introduce the following terms and concepts: *individuals* in UN documents [22, art.1]; *persons, non-governmental organizations or groups of individuals* in the documents of the Council of Europe [10, art.3]. The terminology is related to the establishment of competence of international judicial and quasi-judicial bodies to receive and consider complaints (communications) stating that these persons (individuals) have become victims of violation by one of the contracting parties (states) of their rights recognized by an international agreement. Thereby, the procedural capabilities of individuals were, indeed, derivatives of the capabilities of states and were “granted” as a result of the will of state parties. Therefore, the caution with which, for example, the Human Rights Committee is choosing the words in describing the status of the individual illustrates that an individual remains still under a power of a state “allowing” to use the international mechanisms. Latest examples of denunciation of the ECHR by Russian Federation [23] and the Optional Protocol for Covenant to Civil and Political Rights by the acting government of Belarus [22] are additional proofs that novelties and features characterizing the area of the modern international human rights law have not formally changed the subject structure of international law, which is de jure still dominated by the states.

Vocabulary for new “diplomats”

The realities required moving away from the formal approach and assessing the actual role of an individual from both legal and semantic paradigms. Firstly, the very fact of introduction of the international responsibility of states for fulfilment of obligations of promotion and protection of human rights *of individuals* meant that more and more individuals (right-holders) will claim their rights submitting numerous applications and complaints to “statutory” and “treaty” bodies of international organizations. More generally, owing to the existing legal framework and the broad participation of individuals, human rights lawyers and representatives of the civil society who have been launching legal activities at international fora revealing acute problems of implementation of human rights at the national level. International law has contributed to the human rights semantics by adopting a “normative shield” - “Declaration

on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and” Freedom [12], often referred to as “Declaration on Human Rights Defenders”. It underlines, that the prime responsibility and duty to promote and protect human rights and fundamental freedoms lie with the State, and recognizes the work of individuals, groups and associations and reiterates the relationship between international peace and security and the enjoyment of human rights and fundamental freedoms. The role of individuals in sparking a new agenda on democracy is respond to the emergence of a clear intimate link between democracy as a form of government and human rights as its normative foundation. Scholars observe democracy as a concept where “the core of democracy is formed by respect for integrity and autonomy of the person anchored in a common fountain of rights for self-government” [13, p. xii]. Developing further the human-centered democracy doctrine, other authors introduced a broad concept of democratic citizenship which embraces cultural, social and political elements (*medborgerskap* - joint citizenship) [4, 56–84]. Even more complex notion capturing its legal and social dimensions (*samfunnborgerskap* - social citizenship) proposed to identify four dimensions of citizenship: membership, legal status, rights and participation [26, 193–207]. All the models relate to democratic citizenship which Schuck calls “the hegemonic liberal nation-state model of citizenship” [25, 131–144]. Opponents to the broad participation of individuals in democracy building highlights important benchmarks of the “authentic democratic associations”, where the role of an individual is appreciated in effective participation, voting equally at the decisive stage, etc.[11, 37-38]. The last but not least meaning of an individual’s role in international discourse/diplomacy caused by the new technologies and growing complexity of global problems. Scholars point that the level of uncertainty in decision making contributed to the “blurring’ of authority in decision-making at the international level”, “technology destroyed the state monopoly on the collection and dissemination of information [6, p.289-319] – all these factors provide space for new actors having taken on some of the operational functions in contemporary international law. Summing up, one may admit that despite the uncertainty and even dependency from a state legal status, individuals apply the existing mechanisms of the international and national law to voice challenges, problems but also new ideas to achieve a positive impact at the national as well international fora.

Conclusions

To reach the main mission of diplomacy which is to sustain the peace and friendly relations among nations, the modern states shall go beyond the framework and semantics of consular relations between the states. The existing framework of international law recognises the interconnection between peace and human rights, whereas individuals' role is highlighted and normatively supported. Vocabulary of international human rights law may provide more synergy once it is digested and consistently applied in diplomacy conducted by a State's representative and the broad circle of individuals contributing to building democracy, human rights and peace.

References:

1. Ales Bialiatski (Viasna, Belarus), Memorial (Russia), Centre for civil liberties (Ukraine) – *“The Peace Prize laureates represent civil society in their home countries. They have for many years promoted the right to criticise power and protect the fundamental rights of citizens. They have made an outstanding effort to document war crimes, human right abuses and the abuse of power. Together they demonstrate the significance of civil society for peace and democracy”*. URL: <https://www.nobelprize.org/all-nobel-prizes-2022/> (Last Accessed: 20.12.2022).
2. Belarus' withdrawal from individual complaints procedure a serious setback for human rights protection, UN Human Rights Committee says. URL: <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2022/11/belarus-withdrawal-individual-complaints-procedure-serious-setback-human> (Last Accessed: 20.12.2022).
3. Bjola C., Kornprobst M., *Understanding International Diplomacy: Theory, Practice and Ethics*, 2nd Edition. Imprint Routledg. London, 2018. 304 p. <https://DOI.org/10.4324/9781315196367>
4. Brochmann G. *Statsborgerskap, medborgerskap og tilhørighet*, in G.Brochmann, J.Borchgrevink, J. (eds). *Sand i maskineriet. Makt og demokrati i det flerkulturelle Norge*, 2002. P. 56–84.
5. Brownlie. *Principles of Public International Law*. 6th ed. 2003. Oxford University Press. 742 p.
6. Burgenthal T. *The Evolving International Human Rights System*, in *International Law: classic and contemporary readings edited by Charlotte Ku London. 2009*. P. 289–31.
7. Cassese A. *International Law*. Oxford, 2005. 558 p.
8. Constantinou C. M./Der Derian James (eds.), *Sustainable Diplomacies*, Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2010. P. 1–24

9. Montevideo Convention on the Rights and Duties of States. 1933. URL: <https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/01/1-02/rights-duties-states.xml> (Last accessed: 20.12.2022).
10. The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (1950). Official texts. URL: <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c> (Last accessed: 20.12.2022).
11. Dahm et al. (1989), 1 Volkerrecht 125.
12. Dahl R. Democracy and its Crisis. Yale University Press, 1991. 397 p.
13. Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms, adopted 09 December 1998 by UN General Assembly resolution 53/144. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/declaration-right-and-responsibility-individuals-groups-and> (Last Accessed: 20.12.2022).
14. Eide A., Hagtvet B. Introduction, Human rights in perspective. A global assessment, Asbjørn Eide and Bernt Hagtvet (eds.) (1992) Oxford: Blackwell Publishers, p. xii.
15. Faizullaev A. Diplomacy and Symbolism, *The Hague Journal of Diplomacy*. 8(2). P. 91–114. <https://doi.org/10.1163/1871191X-12341254>
16. Henkin et al. International Law cases and materials (3rd ed.). St. Paul, Minn.: West Pub. Co., 1993. 1596 p.
17. Landemore H. Deliberative Democracy as Open. Not (Just) Representative Democracy. *Daedalus*, Summer 2017. Vol. 146. No 3. 3ю 51–63.
18. Murray S. Consolidating the Gains Made in Diplomacy Studies: A Taxonomy. *International Studies Perspectives*. 2008. Volume 9. Issue 1. P. 22–39. <https://doi.org/10.1111/j.1528-3585.2007.00314.x>
19. The Nature of the General Legal Obligation Imposed on States Parties to the Covenant” (2004) *General Comment No. 3., para 9*, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13. 26 May 2004. URL: <http://www1.umn.edu/humanrts/gencomm/hrcom31.html> (Last Accessed: 20.12.2022).
20. Norgaard, C. A. *The Position of the Individual in International Law*. Munksgaard, 1962. P. 325.
21. O’Connell D. P. International Law. Volume I. London: Stevens and Sons, Ltd., 1965. 651 p.

22. Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights. By General Assembly resolution 2200A (XXI) Human Rights Instruments. 1966. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/optional-protocol-international-covenant-civil-and-political> (Last accessed: 20.12.2022).

23. Resolution CM/Res (2022)1 on legal and financial consequences of the suspension of the Russian Federation from its rights of representation in the Council of Europe (Adopted by the Committee of Ministers on 2 March 2022 at the 1427th meeting of the Ministers' Deputies). URL: <https://rm.coe.int/2022-cm-resolution-1/1680a5b463> (Last accessed: 20.12.2022).

24. Schwarzenberger G. International Law as Applied by International Courts and Tribunals. London: Stevens and Sons Ltd, 1957. P. 140–155.

25. Schuch P.H. *Liberal citizenship*, in E.F.Isin, B.S.Turner, B.S. (eds.), Handbook of Citizenship Studies, 2012, pp. 131–144

26. Stokke, K. *Politics of citizenship: Towards an analytical framework*, in Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography, 2017, pp. 193–207.

27. Universal Declaration on Human Rights. 1948, Preamble. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (Last accessed: 02.12.2022).

28. Vienna Convention on Diplomatic Relations, April 18, 1961. URL: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/9_1_1961.pdf (Last accessed: 02.12.2022).

29. Warbrick C. *States and Recognition in International Law*, in International Law 205 (Malcolm D. Evans ed., 2003).

ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ І МЕТОДІВ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ УКРАЇНИ В РЕАЛІЯХ ХХІ СТ.

Філатова Ольга Євгеніївна,
кандидатка історичних наук,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
olga.e.filatova@karazin.ua

Культурна дипломатія як основний інструмент публічної дипломатії та дієва форма міжнародних відносин на початку ХХІ століття стала активно впроваджуватись на практиці провідними державами світу. Адже серед іншого, основна її мета сприяння налагодженню довготривалих взаємин між партнерами через формування позитивного іміджу держави у світі [6, с. 98].

Цілком закономірно використання культурної дипломатії як дієвого інструмента зовнішньополітичної стратегії України також припадає на початок ХХІ ст. Майже десятиріччя з часу проголошення незалежності нашої держави розвиток культурної дипломатії характеризувався повільними темпами, безсистемністю і відсутністю розробленої державної стратегії. Функції презентації та популяризації української культури в світовому просторі були покладені на дипломатичні установи, а саме на культурно-інформаційні центри. Їх діяльність була малоефективною і обмежувалась лише представницькими заходами. На початку 2000-х років було створено низку державних структур покликаних регулювати сферу культурної дипломатії, серед них Державне агентство популяризації культури України. Діяльність їх також була малоефективною.

Активізація культурних ініціатив в Україні пов'язана зі змінами внутрішньополітичного характеру спостерігається з середини 2010-х років. Тоді ж було визначено пріоритетні напрями української культурної дипломатії – акумуляція внутрішніх резервів та активний експорт «продукту» української культури в країни ЄС, США і Канаду. Для координації та підтримки культурних проектів в складі Міністерства закордонних справ України було створено управління публічної дипломатії. МЗС також було ініційовано Перший форум

культурної дипломатії України. 2015 р. створено Український інститут – державну неурядову інституцію мережевого типу з функціями культурної дипломатії [3, с. 28; 4]. Того ж 2015 року, Україна приєдналася до проекту «Креативна Європа» (Creative Europe) спрямованого на підтримку європейського культурного сектору в 2014-2020 роках. З середини 2010-х років, до процесу репрезентації української культури та формування позитивного іміджу держави активно долучається діаспора. Саме за ініціативи її представників в країнах Західної Європи та Північної Америки виникають різноманітні українські національні організації, зокрема культурні, молодіжні, релігійні та науково-освітні. Активній позиції української діаспори завдячують виникненням також українські центри у Швеції – Український інститут та в Чехії – Український національно-культурний центр в Празі [4].

Тригером в активізації процесу розвитку культурної дипломатії для незалежної України стала Революція Гідності. Вона, з-поміж іншого, відкрила віху співпраці між державними структурами і громадськими організаціям, що втілилась в створення мережі Global Ukrainians.

Процес структуралізації та інституціоналізації державної політики в царині культурної дипломатії веде свій початок від 2017-2020 років і триває дотепер. В різний час питаннями культурної дипломатії опікувались окремі структурні підрозділи Міністерства закордонних справ України, як наприклад Директорат публічної дипломатії чи Департамент комунікацій та публічної дипломатії, посольства та консульства, неурядові галузеві установи, як то Український інститут, а також опосередковано органи державної влади в центрі та на місцях. Установи недержавної форми власності, громадські організації та об'єднання громадян, що ставили собі за мету побудову позитивного іміджу молоді української держави також були і є частиною процесу структуралізації державної політики в царині публічної, культурної дипломатії [2, с. 106].

Процес формування державної політики в галузі культурної дипломатії не обмежувався лише побудовою ієрархічної структури інституцій, він концентрував увагу також на налагодженні ефективної

співпраці з українською діаспорою, залученні інвестицій та підвищенні «ККД» Українського інституту.

Практичне застосування вибудованої державної стратегії було втілено у ряді культурно-інформаційних кампаній спрямованих на викритті загарбницької політики Російської Федерації. Особливої уваги заслуговує масштабна промо-кампанія до фільму «Кіборги», реалізація проекту «Крим – чотири роки окупації», інформаційно-іміджева кампанія – #JusticeForMH17, а також кампанія викриття злочинів російського режиму за участі колишніх політичних в'язнів Романа Суценка та Олега Сенцова [2, с. 110].

Останніми роками плоти в розбудові позитивного іміджу української держави стала приносити діяльність державних неурядових організацій. Лише 2019 року, після затвердження керівництва і штату співробітників, починає повноцінно функціонувати Український інститут. Організація розробляє і реалізує проекти в сфері культури направлені здебільшого на аудиторію Європейського союзу та США. 2019 року Український інститут ініціював і проводив інформаційно-культурні заходи в межах року України в Австрії. Тоді ж, у співробітництві з Міжнародним фондом «Відродження» було реалізовано дослідження сприйняття іміджу України та її культурної спадщини іноземними фаховими аудиторіями.

2017 року було створено Український культурний фонд, метою якого проголошувалась підтримка розвитку української культури. Досягнення декларованих цілей організація провадила через налагодження міжнародної співпраці в царині мистецтва та планомірної інтеграції української культури в європейський та загальносвітовий простір. Зокрема Український культурний фонд втілював такі міжнародні мистецькі проекти, як «Революційуймо» (українсько-голландський проект), «Чорнобильдорф» (українсько-австрійський проект) [5, с. 55].

Новим каталізатором до якісної еволюції та суттєвого поживлення в царині культурної дипломатії стало широкомасштабне вторгнення Російської Федерації 24 лютого 2022 року. Новий виток агресії з боку сусідньої держави змусив акумулювати всі сили і можливості для ефективної боротьби на всіх рівнях, в усіх сферах.

Культурна дипломатія, наразі, для України є одним з дієвих інструментів поширення правди про нашу державу та російсько-українську війну.

Новий етап реалізації інструментарію культурної дипломатії веде свій початок від дня повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України в лютому 2022 року. Цей період характеризується збільшенням масштабів аудиторії та різноманітністю форм культурно-інформаційних заходів здійснюваних за загальнодержавною, інституційною чи персональною ініціативою.

Тема війни в Україні, зусиллями української дипломатії та громадськості, тримається в топі новин майже рік. Це дає можливість поширенню інформації про Україну, її культуру та історію на недоступних раніше світових майданчиках. Наразі українські журналісти та митці публікуються у загальновизнаних авторитетних світових ЗМІ, представляють нашу державу на міжнародних форумах, презентують свою творчість, в тому числі музичну, на світових майданчиках, фестивалях (фестивалі у Венеції, Торонто, Nordisk Panorama Film Festival) [1].

Результатом культурно-мистецьких заходів спрямованих на підтримку іміджу незалежної України та медійного резонансу став невщухаючий інтерес загальносвітової громадськості, не лише до військового конфлікту, але й до всього «українського» – історії, культури, науки та освіти.

Культурна дипломатія, «м'яка сила», для України сьогодні та в історичній ретроспективі є важливим елементом зовнішньої політики, через який можна не лише побудувати позитивний імідж держави, але й реалізувати глобальні зовнішньополітичні цілі, знайти підтримку в інших країнах на політичному та суспільному рівні, зберегти та розширити коло стратегічних партнерів, реалізовувати національні інтереси і зберегти державність. Наразі державна стратегія розвитку культурної дипломатії лише формується, вона набуває нових форм, долучається до європейського досвіду та пристосовується до умов воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Культура в часи війни: дипломатичний фронт. Спецпроект інституту стратегії культури «В часі війни». URL: <https://isc.lviv.ua/blog/dyplomatiia-v-chasi-vijny/> (Дата звернення: 15.12.2022).
2. Культурна дипломатія : навч. посіб. / [В. Матвієнко та ін.] ; за заг. ред. Ірини Матяш та Віктора Матвієнка. Київ : ГДІП, 2021. 248
3. Розумна О. П. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи. 2016. URL: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/kultu_dypl-26841.pdf (Дата звернення: 11.12.2022).
4. Український інститут. URL: <https://ui.org.ua/> (Дата звернення: 11.12.2022).
5. Філатова О. Є. Культурна дипломатія України: досвід, проблеми та перспективи. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. Вип. 40, 2021. С. 50–57. URL: <https://periodicals.karazin.ua/politology/article/view/18660> (Дата звернення: 11.12.2022).
6. Pigman G. A. *Contemporary Diplomacy*. Washington, 2010. 241 p.

МОДЕЛЬ ПУБЛІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ЄС) В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ПОСТЫПОЛЯРНОГО СВІТОУСТРОЮ XXI СТОЛІТТЯ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ, МІЖКУЛЬТУРНО- КОМУНІКАТИВНИЙ І ТЕМПОРАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Ціватий Вячеслав Григорович,

кандидат історичних наук, доцент,
Заслужений працівник освіти України
член правління Наукового товариства
історії дипломатії та міжнародних відносин,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
tsivatyi@gmail.com

Публічна дипломатія і культурна дипломатія Європейського Союзу набирають свого активного інституціонального розвитку з

початку 2000-х років XXI століття, постійно адаптуючись до глобалізаційних змін у міжнародно-політичному середовищі та системі європейської безпеки [3, с. 119–122].

У відповідь на нові виклики та загрози XXI століття, публічна дипломатія Європейського Союзу відповідно реагує та використовує необхідний дипломатичний інструментарій (інструменти публічної дипломатії), трансформує свою інституціональну модель публічної дипломатії в умовах глобалізації міжнародних відносин [3, с. 122].

Протягом другої половини XX – початку XXI століття в Європейському Союзі сформувалася інституціонально нова модель публічної дипломатії, в якій пріоритетними було визначено людиноцентричність і права людини в соціокультурному просторі та умовах міжкультурної комунікації. Розвиток гуманітарних аспектів публічної та культурної дипломатії пов'язаний із захистом індивідуума та найбільш уразливих категорій населення – етнічних і релігійних меншин, жінок, дітей, біженців, а також жертв збройних конфліктів, тероризму та екологічних катастроф. Одне із масштабних завдань сучасності — це вивчення сутності публічної дипломатії, особливостей національних моделей публічної дипломатії в історичній ретроспективі, сучасних моделей XXI століття та ефективних інструментів, пов'язаних із темпоральною кризою класичної дипломатії.

Дослідники цього питання як один із методологічних підходів – рекомендують звернути увагу на необхідність повернення в міжнародних відносинах і дипломатії до філософії політичної моралі та ціннісних орієнтирів людиноцентричного виміру.

У зв'язку з прискоренням темпів глобалізації активно розвиваються нові напрями дипломатичної діяльності в таких сферах, як освіта, наука, культура, спорт, довкілля, здоров'я, медицина, пандемії, знання та багато іншого. Вчені сьогодні досліджують різні види специфічних категорій класичної дипломатії, а саме: кліматичну дипломатію, екологічну дипломатію, гуманітарну дипломатію, дипломатію прав людини, валеологічну дипломатію, освітню дипломатію, наукову дипломатію, спортивну дипломатію, експертну дипломатію та ін. Такі інноваційні напрями знаходять своє застосування в різних державах і політико-дипломатичних ситуаціях, у різних соціумах і системах міжкультурної комунікації сьогодення.

У цьому контексті зміст публічної дипломатії включає звернення до загальнолюдських цінностей і соціокультурних

пріоритетів індивідуума, використання соціальних, освітніх і наукових програм, розширення культурного обміну та міжкультурної комунікації, просування національних культур і мов, участь у ненасильницькому вирішенні політичних і соціальних конфліктів, миротворчу і превентивну діяльність, захист прав і свобод людини, а також державну та волонтерську допомогу вразливим особам в умовах лих, воєн та конфліктів [2, с. 43–47].

Оцінивши можливості застосування положень концепції «м'якої сили» («soft power») у практичному здійсненні публічної дипломатії в широкому розумінні цього терміна, можна говорити про пріоритетність використання міжкультурного, культурного та гуманітарного інструментів сучасної моделі дипломатії в полікультурному середовищі, зарубіжному, інформаційному та соціокультурному просторах.

В умовах трансформації сучасної системи міжнародних відносин, варто акцентувати увагу на змінах у концепції, підходах і побудові інституціональної моделі Європейського Союзу у сфері публічної дипломатії на сучасному етапі, а саме: змістове наповнення, розширення кола учасників та інституцій, форматування кількості акторів публічної дипломатії, фактор міжкультурної комунікації, структурні зміни в управлінні публічною дипломатією, програмні документи, фінансування, заяви керівництва органів ЄС та експертні оцінки [3, с. 119–122; 9].

Проблема самоідентифікації та позиціонування ЄС загострилася після кризи 2008 року. Трансформація публічної дипломатії ЄС у період 2009-2022 років інституціонально видозмінила модель публічної дипломатії Європейського Союзу в поліцентричному світі XXI століття. Зокрема, акцентування унікального, багатостороннього і мирного характеру ЄС слабшає, поступаючись актуалізації першістю порядку зовнішньої загрози, а також сек'юритизації комунікацій ЄС у розрахунку на консолідацію підтримки інтеграційного проекту в цілому, та міжкультурно і секторально в публічному європейському просторі. Традиційний погляд на культурну складову публічної дипломатії ЄС (культурну дипломатію Європейського Союзу) пов'язаний із поняттями привабливості та універсальністю цінностей, які просуває ця міжнародна інституція, яка виступає в ролі «нормативної сили» (normative power). Офіційні особи ЄС неодноразово представляли Європейський Союз як «культурну наддержавну сферу», маючи на увазі культурну дипломатію

загальноєвропейського типу та привабливість у душі концепції «м'якої сили» і міжкультурного взаєморозуміння.

Інший погляд на ЄС – це позиціонування ЄС як один із центрів поліцентричної системи міжнародних відносин, який відстоює та використовує ліберальні цінності як наповнення комунікацій для легітимації асиметричних відносин «центр-периферія» та економічної впливовості. Частина дослідників зазначає, що «геополітизація» зовнішньої політики Європейського Союзу останніми роками – це спроба консолідувати країни ЄС для зниження гостроти внутрішніх протиріч і розширити сферу впливу за рахунок гуманітарних інструментів, публічної та культурної дипломатії.

Контрасти цих оцінок і концептуальних підходів посилилися останніми роками на тлі спроб ЄС адаптуватися до внутрішніх криз, зміцнити свій вплив у світі, різних регіонах, ближньому зарубіжжі, застосовуючи активно інструменти транскордонної дипломатії та парадипломатії.

Сучасна організація публічної дипломатії ЄС відповідає поставленим перед нею завданнями і успішно реалізує заплановані проекти [4, с. 42–45].

Єврокомісія визначила публічну дипломатію як «вплив на громадську думку», яка здійснюється для «просування інтересів ЄС шляхом роз'яснення, інформування та впливу» за рахунок взаємодії з «окремими громадянами, групами, інститутами та медіа». Особливістю ЄС, продиктованою його структурою, є тісний інституціональний зв'язок моделі публічної дипломатії ЄС – внутрішньої, спрямованої на держави-члени, складової у поєднанні із зовнішньої складовою публічної дипломатії [5; 6].

До набрання чинності Лісабонським договором повноваження органів Європейського Союзу у сфері публічної дипломатії були фрагментовані. Не вистачало ефективних механізмів координації позицій і діяльності Комісії, Секретаріату Ради та Європейського парламенту. Представництва ЄС за кордоном не отримували «зверху» єдиних установок та пріоритетів щодо комунікацій. Становище посилювалося безліччю програмних документів ЄС регіонального та країнового рівнів, які часто мали слабо пов'язані цілі та завдання. У результаті проекти та комунікації закордонних представництв ЄС часто орієнтувалися на місцеві питання. Ситуація сприймалася чиновниками Євросоюзу як проблема «дипломатії, яка орієнтована на споживача» [8].

Лісабонський договір започаткував Європейську службу зовнішніх справ (ЄСЗС), якій було передано управління делегаціями ЄС в іноземних державах і зовнішньополітична діяльність міжнародних інституцій. У рамках ЄСЗС було створено підрозділ (інституція), який відповідає за стратегічні комунікації та публічну дипломатію. Ця інституція здійснює координацію з іншими органами Європейського Союзу та спрямовує загальні установки до представництв ЄС та прес-офісів Єврокомісії.

Судячи з критеріїв оцінки ефективності дипломатичного інструмента, у порядку денному Брюсселя залишаються традиційні для останніх десятиліть питання реформування іноземних держав за своєю моделлю, які тепер прагнуть жорсткіше пов'язати свою діяльність із конкретними інтересами ЄС. Вирішенню цих завдань буде підпорядковано найближчими роками і публічну дипломатію Європейського Союзу [9].

У Глобальній стратегії Європейського Союзу підтверджено актуальність традиційних посилення публічної дипломатії: «ЄС як зона демократії, процвітання та стабільності», «єдність у різноманітності» та «ЄС як модель». Брюссель публічно не ставить їх під питання, але вже на початку 2010-х років, на високому рівні заявлено необхідність пошуку «нового нарративу для Європейського Союзу», зокрема – публічна і культурна дипломатія, інституціональний розвиток інфраструктури культурної дипломатії як одного з ключових компонентів публічної дипломатії Європейського Союзу [7].

На початку XXI століття проблема зростання військово-силового аспекту конфліктності з особливою актуальністю постала у сфері дипломатії, яка має бути найефективнішим інструментом міжцивілізаційного глобального діалогу. Дослідження показало, що Європейський Союз відіграє важливу роль у сучасній дипломатії, спираючись на верховенство таких принципів як гуманність, демократія, солідарність. Нова модель публічної дипломатії першої чверті XXI століття, відповідно до різноманітних варіантів її галузевої спрямованості – дозволяє забезпечувати комплексне міжнародне співробітництво, реалізуючи потенціал ЄС у різних сферах – освіти, науки, безпеки та захисту громадян, культури, медицини, спорту, екології та прав людини.

Публічна дипломатія, з одного боку, дозволяє максимально просувати свої інтереси за межами Європейського Союзу, розширювати комунікативні та політичні можливості впливу завдяки

посиленню класичних дипломатичних інститутів новими інструментами. З іншого боку, вона сама є ефективним засобом глобального діалогу та просування позитивного іміджу держави, що ґрунтується на принципах прав людини, толерантності, міжкультурної комунікації та культури світу, необхідних для загального сталого інституціонального розвитку та пошуку шляхів превентивного й мирного вирішення конфліктів і воєн сучасності [1, с. 30–33; 6; 10].

Таким чином, модель дипломатії Європейського Союзу (ЄС) та її невід’ємна складова – публічна дипломатія Європейського Союзу, інституціонально формується та розвивається паралельно з інтеграційними процесами в Європі, відповідно до міжнародного законодавства, законодавства Європейського Союзу та законодавства країн-членів у контексті регуляторного, проектного та міжкультурно-комунікаційного характеру.

Відмінними рисами публічної дипломатії ЄС є наддержавний характер і прагнення дотриматися інтересів усіх зацікавлених сторін: Європейського Союзу як міжнародної інституції, національних держав та суспільства як на рівні Європи, так і перед інформаційною та комунікативною експансією інших держав. Інформаційно-комунікаційна, безпекова та інституціональна особливості інформаційної політики Європейського Союзу та процесів диджиталізації моделі дипломатії ЄС заслуговують на їх подальше наукове дослідження. Цей ефективний досвід публічної дипломатії Європейського Союзу є досить цікавим і для впровадження його в модель дипломатії України та її дипломатичну систему.

Список використаних джерел:

1. Кочубей Ю. М. Імідж дипломата – імідж країни. *Науковий вісник Дипломатичної академії України*. 2001. Вип. 5. С. 30–33.

2. Ціватий В. Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії*. Вінниця–Київ: «ТВОРИ», 2022. С. 43–47.

3. Ціватий В. Г. Модель дипломатії Європейського Союзу та пріоритети зовнішньополітичної стратегії ЄС (1961-2022 рр.): економічний і соціокультурний дискурси. *Гуманітарний корпус:*

Гуманітарний корпус [збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії]. Вінниця–Київ : «ТВОРИ», 2021. Випуск 42. С. 119–122.

4. Ціватий В.Г., Шаповалова О.І. Дипломатія та Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД): політико–інституційний аспект (Частина I). *Зовнішні справи*. 2013. № 3. С. 42–45.

5. *Modern Diplomacy in Practice*. Written and Edited by Robert Hutchings, Jeremi Suri. Springer Nature Switzerland AG, 2020. 260 p.

6. *Public Diplomacy: A New Strategic Imperative*, 2016. 196 p.

7. *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe. A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Strategy*, June. 2016. (The Diplomatic Service of the European Union). URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en (Дата звернення: 16.12.2022).

8. Streeck W. The EU is a doomed empire. *Le Monde Diplomatique*. May. 2019. 212 p.

9. Una relazione indica che la diplomazia culturale dell'UE ha bisogno di nuovo slancio. *Commissione Europea Comunicato Stampa. Bruxelles*. 10 giugno 2014. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/it/IP_14_651 (Дата звернення: 09.12.2022).

10. Valenza D. *The Trap of Geopolitics: Rethinking EU Strategic Communication*. College of Europe Policy Brief, Bruges. 2021. 296 p.

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ ТА ПРОЕКТ «ПЛАНУ МАРШАЛЛА ДЛЯ УКРАЇНИ»

Ченчик Дмитро Володимирович,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри нової та новітньої історії

історичного факультету

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,

d.v.chenchyk@karazin.ua

Збройна агресія Росії проти України та заподіяні нею руйнування українських міст, інфраструктури, мінне забруднення

сільськогосподарських земель, значні соціально-економічні та гуманітарні проблеми, все це актуалізувало розмови на міжнародному рівні щодо необхідності впровадження після завершення війни аналогу «Плану Маршалла» 1948–1952 рр. для України.

Оригінальний план став одним з ключових прикладів комплексної програми фінансово-економічної допомоги у світовій історії і мав низку довгострокових наслідків, що довели його ефективність. Серед них слід згадати спільну роботу щодо розробки, впровадження та його реалізації представниками США та європейських країн. Саме *багатосторонній формат* дозволив не лише вирішувати короткострокові завдання, а й вибудувати стратегію подолання структурних соціально-економічних проблем. *Проведення широкого спектру реформ* в європейських країнах, налагодження механізмів координації планів відбудови забезпечило формування *практичних взаємовідносин* між країнами, проклавши шлях економічній інтеграції в 1950-ті рр. Програма мала і *безпековий* вимір, оскільки будучи поєднаною з розбудовою Північно-Атлантичного альянсу дозволяла зміцнити європейський фланг НАТО в умовах холодної війни. Не слід забувати й про політичні цілі протидії розповсюдженню комунізму в умовах холодної війни.

Не дивлячись на те, що загальний рівень допомоги в 13 млрд 325 млн дол. (що дорівнює 164 млрд 605 млн сучасних дол.) її рівень фактично не перевершував 3% від ВВП країн-реципієнтів [1]. Тому її практичний ефект залежав не лише від рівня фінансування, а й від створення унікальної моделі, що поєднала багато новацій в управлінні нею та чітке визначення пріоритетів програми. Саме тому досвід оригінального «Плану Маршалла» є затребуваним і про нього періодично згадують, намагаючись реалізувати довгострокові програми відновлення різних країн після військових конфліктів та війн. Слід зауважити, що не всі подібні програми виявились успішними, підтвердженням чому є програми допомоги Афганістану та Іраку після 2001 р.

Щодо України перші спроби розробки нового «Плану Маршала» були зроблені ще в 2017 році. Тоді колишній прем'єр Литви Андрюс Кубілюс виступив головним лобістом цієї ідеї. Його проект,

презентований з березня по листопад, передбачав виділення ЄС 5 млрд євро щорічних інвестицій в українську економіку на 10 років.

Але тоді Україна отримала досить стриману реакцію. Єврокомісар з питань політики розширення та сусідства Йоганнес Ган заявляв, що вже наявні всі необхідні для підтримки України інструменти та гроші будуть виділятися виключно після реформ і тому потреби в розробці нового Плану практично немає. Неофіційно в Брюсселі тоді підкреслювали, що пропонувати великий інвестиційний план допомоги тільки одній Україні було б неправильним кроком, так як європейські політики та чиновники віддавали пріоритет саме багатосторонній допомозі через механізми «Східного партнерства» для України, Грузії та Молдови, що й було реалізовано лише частково [2].

Ситуація почала стрімко змінюватись після 24 лютого 2022 року. Масштаби руйнувань та заподіяної шкоди на території України в результаті нового етапу російської військової агресії перевершив всі інші конфлікти в Європі після Другої світової війни. Зрозуміло, що в таких складних умовах для української економіки питання про економічну допомогу протягом війни та для відбудови країни почали ширитись відразу після того, як російські плани «бліцкригу» провалились в березні 2022.

На цей раз, на противагу від 2017 року, серед головних прихильників розробки «Плану Маршалла 2.0» для України виступили і багато ключових європейських політиків. Серед них були прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон, (виступ 8 березня на зустрічі із лідерами країн Вишеградської четвірки, де він запропонував розглянути питання розробки нового Плану Маршалла для України); прем'єр-міністр Польщі Матеуш Моравецький (ще 19 березня перед засіданням Європейської ради він зауважував, що надія українців на суверенітет має ґрунтуватися на реальній основі, а саме на Плані Маршалла 2.0 для України). Голова Європейської ради Шарль Мішель напередодні конференції донорів в Варшаві на початку травня 2022 р. також підтримав ідею про необхідність розробки європейського «Плану Маршалла» для відновлення України, неодноразово до неї повертався і єврокомісар Йоганес Ган та інші представників європейського політикуму. Додатково цю ідею періодично згадували

в пресі (наприклад в Financial Times, The Guardian, The New Statesman, Le Monde тощо). До того ж над її розробкою почали працювати різні європейські аналітичні центри (як «Програма реконструкції України» запропонована групою експертів Британського центру досліджень економічної політики [3] та рекомендації Німецького фонду Маршалла [4]).

Першою великою міжнародною багатосторонньою зустріччю, на якій було презентовано українське бачення програми економічної відбудови України стала Конференція в Лугано 4-5 липня 2022 р. На ній уряд України представив десятирічний план Маршалла для відновлення України з бюджетом не менш 750 мільярдів доларів, не враховуючи інвестицій у оборону та безпеку держави [5]. Цей план передбачав не лише відбудову зруйнованої війною інфраструктури, але й будівництво абсолютно нової – більш ефективної, сучасної та екологічної держави. Для фінансування проекту планували залучити партнерські гранти, кредити та приватні іноземні інвестиції [6]. До того ж український уряд наголошував на необхідності використати в якості джерела наповнення програми заблоковані в західних країнах статки Росії. Реалізація плану повинна була розпочатись в 2022 році – незалежно від того, чи припиняться бойові дії. Реакція на цю пропозицію була стримано оптимістична. Але в той же час залишились відкритими питання щодо реальних джерел фінансування та конкретних зобов'язань країн-донорів, оскільки такі цифри та й дизайн управління цим Планом викликав багато зауважень з боку європейських партнерів.

Не дивлячись на обговорення цього проекту влітку 2022 року, Україна мала складну ситуацію із фінансуванням не лише відновлення, а й поточних видатків бюджету. Загальне від'ємне сальдо досягало від 2,4 до 6 млрд дол. щомісяця з березня по серпень 2022 року [7, р. 3]. Такі постійні затримки, не дивлячись на значний загальний обсяг термінової фінансової допомоги що на середину грудня 2022 р. склала близько 30,3 млрд євро [8], ставила під сумнів готовність ЄС та європейських країн взяти на себе лідерство та відповідальність за реалізацію Плану Маршалла 2.0 для України.

Черговою спробою розглянути питання створення проекту відбудови України за європейської ініціативи стала конференція в

Берліні 25 жовтня 2022 року). На ній політична підтримка ідеї програми післявоєнної відбудови України була поєднана із продовженням надання необхідної допомоги на час війни, про що свідчила спільна заява канцлера ФРН Олафа Шольца та голови ЄК Урсули фон дер Ляйен, що відбудова України буде «викликом для поколінь».

Відновлення за західним сценарієм передбачало реалізацію плану з допомогою створення нового інклюзивного інструменту, а саме Європейської платформи з відбудови, яка мала поєднати зусилля на рівні G7 та України. Призначення американського координатора мало забезпечити формування міжнародної коаліції задля реконструкції України. Координатор мав би тісний зв'язок із Єврокомісією, так як процес відновлення мав також на меті підготувати Україну до членства в ЄС. Велике значення надавали питанню підзвітності і прозорості використання грошей.

Слід зазначити, що українські пропозиції часів конференції Лугано залишились трохи осторонь, так як тривало обговорення ключових для європейців питань, таких яким має бути фінальний дизайн управління проектом, централізований чи децентралізований, якою має бути інституція з відновлення – міжнародна чи державна; яким буде джерело фінансування та формат фінансової допомоги (гранти чи позики); як поєднати зусилля різних донорів (країн, міжнародних організацій та приватного сектору); як не допустити повторення помилок програм відновлення Афганістану, які не дивлячись на свій значний обсяг, в підсумку не призвели до необхідного результату [9]. До того ж додавалась відсутність конкретних грошових зобов'язань країн-донорів, які скоріше були готові брати на себе лише зобов'язання щодо термінової фінансової та військової допомоги. Відсутність міжнародних механізмів використання російських активів ставило під питання й ці можливості наповнення платформи з відбудови. Загалом за фінансовими пропозиціями Берлінська конференція вийшла значно стриманішою, однак більш реалістичною із залученням всіх потенційних донорів України. Практичним результатом зустрічі стало покращення взаємодії із міжнародними організаціями, такими як МВФ та

підготовка наступної конференції донорів влітку 2023 р. у Великій Британії.

Підсумовуючи, відзначим, що не дивлячись на плідні дискусії, розробка та впровадження проекту «Плану Маршалла 2.0» ще надто далека від завершення і досі має значну кількість викликів не лише для української, а й європейської дипломатії. Так, не дивлячись на публічну підтримку об'єднання «Єдині за Україну» про необхідність реалізації «Зеленого Плану Маршалла» для України, можна констатувати, що серед європейського політикуму та багатьох країн досі не сформований остаточний консенсус щодо цієї ідеї. В черговий раз це продемонструвала позиція Угорщини в кінці 2022 року під час погодження макрофінансової допомоги на 2023 р. для України в розмірі 18 млрд євро, коли Будапешт дуже швидко перетворив це питання на предмет торгів із ЄК. До цього слід додати загрози потенційної рецесії в 2023 році, що звузить політичні можливості прихильників проекту відновлення України. Залишаються й інші, більш ґрунтовні *безпекові* зауваження. Слід погодитись із дослідником оригінального Плану Маршалла Беном Стейлом, який наголошує на необхідності вирішення спочатку безпекових викликів для України, надання їй реальних гарантій проти російської військової загрози [10]. Лише в цьому випадку проект економічного відновлення спрацює, тому правильне розташування пріоритетів серед європейських країн та її дипломатичних структур щодо проекту Плану Маршалла 2.0 відіграє величезну роль для майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Marshall Plan. *History*. URL: <https://www.history.com/topics/world-war-ii/marshall-plan-1> (Дата звернення: 21.12.2022).
2. Максак Г. ЕС не уверен в Украине: почему Брюсселю не нравится План Маршалла. *Українська Призма. Рада зовнішньої політики*. 2017. 6 лист. URL: <http://prismua.org/eu-not-sure-ukraine-brussels-not-like-marshall-plan/> (Дата звернення: 21.12.2022).
3. A Blueprint for the Reconstruction of Ukraine. *The Centre for Economic Policy Research (CEPR)*. URL: <https://cepr.org/about/news/blueprint-reconstruction-ukraine> (Дата звернення: 21.12.2022).

4. A Marshall Plan for Ukraine. *The German Marshall Fund of the United States (GMF)*. URL: <https://www.gmfus.org/marshall-plan-ukraine>. (Дата звернення: 21.12.2022).
5. План відновлення України. *Відновлення України*. URL: <https://recovery.gov.ua/> (Дата звернення: 21.12.2022).
6. Вінокуров Я. План Маршалла з полів Луганю: як будуть відбудовувати Україну за 750 мільярдів доларів. *Економічна Правда*. 2022. 5 лип. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/07/5/688861/> (Дата звернення: 21.12.2022).
7. Ukraine-Analysen. Nr. 276. 15.12.2022. *Länder-Analysen*. URL: www.laender-analysen.de/ukraine (Дата звернення: 21.12.2022).
8. Ukraine Support Tracker. *The Kiel Institute for the World Economy*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/?cookieLevel=not-set> (Дата звернення: 21.12.2022).
9. Богуславець М. Новий план Маршалла для України: платформа у форматі Рамштайн і Фонд відновлення. *Дзеркало тижня*. 2022. 27 жов. URL: <https://zn.ua/ukr/macrolevel/v-ochikuvanni-vidbudovi-pjat-zapitan-na-jaki-dosi-nemaje-vidpovidej.html> (Дата звернення: 21.12.2022).
10. Steil B. No Marshall Plan for Ukraine. Geography and Geopolitics Dictate a Different Reconstruction Model. *Foreign Affairs*. 2022. 13 May. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2022-05-13/no-marshall-plan-ukraine> (Дата звернення: 21.12.2022).

ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Чернишова Лариса Олексіївна

кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
Ichernyshova@karazin.ua

Харченко Ігор Михайлович

кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин,
міжнародної інформації та безпеки,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
kharchenko@karazin.ua

Сучасним міжнародним відносинам притаманні активні інтеграційні процеси, які проявляються через транскордонне, регіональне та міжрегіональне співробітництво. Економічна дипломатія спрямована саме на стимулювання цих процесів, захист національних інтересів і забезпечення безпеки країн. Транскордонне співробітництво як чинник економічної дипломатії та складова державної політики виконує досить важливу роль у соціально-економічному розвитку та в прискоренні європейської інтеграції України.

Транскордонне співробітництво в Україні згідно Державній програмі розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки є одночасно інструментом розвитку прикордонних територій та чинником реалізації її євроінтеграційних напрямів [1]. Сьогодні найсерйознішим викликом для дипломатії та транскордонного співробітництва України є збройна агресія РФ проти України. З огляду на це, для ефективної воєнної протидії та подальшого збалансованого економічного розвитку нашої держави актуальним є розвиток транскордонного співробітництва України саме з Європейським Союзом, яке вже здійснюється з 1993 року в межах єврорегіонів. В Україні п'ять єврорегіонів утворено з державами-членами ЄС (Республіка Польща, Словацька Республіка, Румунія, Угорщина) [1].

Транскордонне співробітництво з центральноевропейськими сусідами України здійснюється в межах політики регіонального

розвитку цих країн. У зазначених сусідніх країнах не ухвалено спеціальних законів про транскордонне співробітництво. Воно регулюється в межах закону про регіональний розвиток.

Транскордонне співробітництво, яке забезпечується дієвими інструментами економічної дипломатії, перш за все, спрямоване на прискорення процесу членства України в ЄС та посилення взаємодії на регіональному рівні через співпрацю територіальних громад прикордонних країн. Такий шляхом був обраний всіма країнами Східної Європи, що приєдналися в останні десятиліття до ЄС.

Країни Європейського Союзу приділяють програмам розвитку прикордонних регіонів дуже велику увагу, підтримуючи ініціативи співробітництва з сусідами в межах самих країн та в процесі міждержавної взаємодії. Сьогодні частка ВВП окремих невеликих країн Європи значно випереджає навіть США, також залишаються далеко позаду найбільші країни ЄС: Німеччина, Франція та Італія. З огляду на це, на нашу думку, партнерство як у межах прикордонних регіонів, так і у міждержавній взаємодії допоможе Україні за рахунок економічної дипломатії вирішувати сьогоденні нагальні проблеми, пов'язані, передусім, з воєнною агресією, дефіцитом енергоресурсів, наслідками значного зниження рівня економічного розвитку, недостатністю фінансових ресурсів, напруженою екологічною ситуацією тощо.

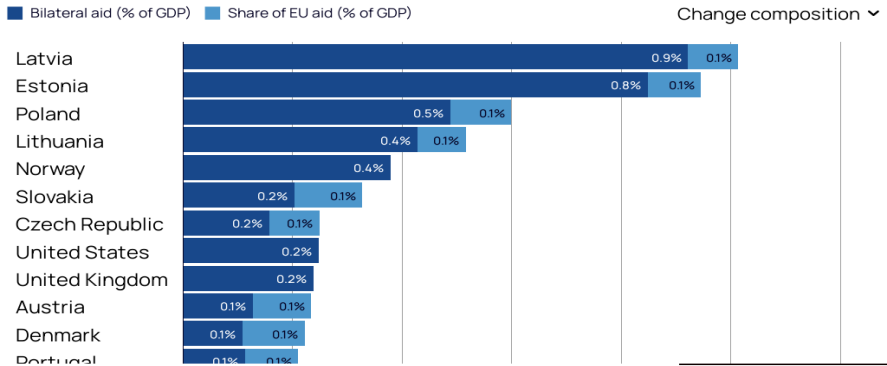
У 2022 році самими щедрими донорами для України стали Латвія, Естонія та Польща далі Литва, Норвегія, Словаччина, Чехія, США та Велика Британія (рис. 1).

Аналіз структури фінансової допомоги на різні потреби України визначає, що найбільші вкладення надходять саме від сусідніх з Україною європейських країн. Сьогодні за оцінками експертів, надане Україні озброєння провідними європейськими країнами становить дуже маленьку частину військових арсеналів. Після надзвичайно великої хвилі російських ракетних ударів по українських містах низка урядів Європи заявили про готовність далі допомагати Україні у захисті від нападу Росії [3].

Уряд України стимулює процес створення спільних залізничних пунктів пропуску на кордоні з країнами-сусідами ЄС, щоб пришвидшити логістику вітчизняних експортерів, що є досить актуальним як для розвитку економічних систем країн, так і для забезпечення національної та міжнародної безпеки [2].

Government support to Ukraine: By donor country GDP, incl. and excl. EU share

Commitments Jan. 24 to Oct. 3, 2022. Data on 40 donor countries; scroll to see more countries



Source: Antezza et al. (2022) "The Ukraine Support Tracker" Kiel WP

ifw-kiel.de/ukrainetracker

 Disclaimer

Рис. 1. Обсяг допомоги Україні (частка відповідно до ВВП країн, %) [3]

Таким чином, транскордонне співробітництво як чинник економічної дипломатії буде сприяти подоланню нагальних проблем, підвищенню рівня конкурентоспроможності регіонів України, встановленню і поглибленню воєнних, економічних, соціальних, наукових, технологічних, екологічних, культурних та інших відносин між Україною та іншими державами в умовах співпраці. Посилення такого партнерства можливе за рахунок залучення недержавних джерел формування фінансових ресурсів (коштів населення та бізнесу, міжнародних організацій, іноземного капіталу); переходу від фінансування за рахунок державних коштів до кредитування проектів, програм співробітництва; адресності фінансування.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2021-2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 408. Київ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/408-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 14.12.2022).

2. Процес створення спільних прикордонних залізничних пунктів пропуску України з країнами ЄС. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=6ee6c6b5-ebfd-435c-8dcb-315938824adc&title=ProtsesStvorenniaSpilnikh> (дата звернення: 14.12.2022).

3. Arianna Antezza, André Frank, Pascal Frank, Lukas Franz, Ekaterina Rebinskaya and Christoph Trebesch. The Ukraine Support Tracker: Which countries help Ukraine and how? *Kiel working paper*. 2022. No. 2218. June. 57 p.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

ЄВРОПЕЙСЬКА ДИПЛОМАТІЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

МАТЕРІАЛИ

**V Науково-практичного круглого столу
(22 грудня 2022 року, м. Харків)**

Українською мовою
Текст подається в авторській редакції
Відповідальний за випуск: *Дмитро Миколенко*
Оригінал-макет: *Олена Доценко*

Адреса редакційної колегії:
61022, м. Харків, майдан Свободи 6,
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
кафедра міжнародних відносин, міжнародної інформації та безпеки,
к. 264, тел. (057) 705-10-59,
e-mail: mvmib_conference@ukr.net